

Επίκαιρα

Θέματα Συνταγματικού Δικαίου

Υπεύθυνος ύλης: Ξενοφών Κοντιάδης

Απρίλιος 2018, Τεύχος 75

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Βραβείο «Δημήτρης Τσάτσος»,

Απονομή του βραβείου «Δημήτρης Τσάτσος» στις 14 Απριλίου 2018, Πανεπιστήμιο Hagen, Γερμανία

Προγράμματα

- Judging the Charter (Εφαρμόζοντας το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ) - Επιμορφωτικά εργαστήρια για δικαστές επί ειδικών θεμάτων της εφαρμογής του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στη δικαστική πρακτική

Εκδηλώσεις

- Εκδήλωση με θέμα το βιβλίο του Michel Troper «Το Σύνταγμα και ο νομικός ρεαλισμός»

Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;

Kim Lane Scheppele Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας και Διεθνούς Δικαίου, Πανεπιστήμιο Princeton και Laurent Pech Καθηγητής Δημοσίου Δικαίου, Πανεπιστήμιο Middlesex

Δεν υπάρχει επίσημος ορισμός της οπισθοδρόμησης του κράτους δικαίου, αν και η έκφραση αυτή συναντάται στην επίσημη βιβλιογραφία. Υπό το πρίσμα ενός επαναλαμβανόμενου μοτίβου «συνταγματικής αιχμαλωσίας» (έκφραση που καθιέρωσε ο καθηγητής Müller), το οποίο εμφανίζεται σε έναν αυξανόμενο αριθμό χωρών κατά την τελευταία δεκαετία, προτείνουμε πρόσφατα να ορισθεί η οπισθοχώρηση του κράτους δικαίου ως «η διαδικασία μέσω της οποίας εκλεγμένες δημόσιες αρχές εφαρμόζουν σκοπίμως κυβερνητικά σχέδια που στοχεύουν στη συστηματική αποδυνάμωση, εξαφάνιση ή αιχμαλωσία των εσωτερικών αντίβαρων στην εξουσία, με σκοπό την εξουδετέρωση του φιλελεύθερου δημοκρατικού κράτους και την εδραίωση της μακροχρόνιας εξουσίας του κυρίαρχου κόμματος».

Η έννοια της οπισθοδρόμησης προϋποθέτει ότι μια χώρα ήταν κάποτε καλύτερη και στη συνέχεια οπισθοχώρησε. Ένα βασικό χαρακτηριστικό αυτής της διαδικασίας αποδυνάμωσης των θεσμικών αντίβαρων είναι ότι αντικατοπτρίζει τη σκόπιμη στρατηγική ενός κυβερνώντος κόμματος, με (όχι φανερό) στόχο τη δημιουργία εκλογικών απολυταρχιών (με εκλογές «ελεύθερες» ενδεχομένως αλλά όχι πλέον «δίκαιες») και την σταδιακή de facto εδραίωση μονοκομματικών κρατών.

Οι επίδοξοι αυταρχικοί ηγέτες βάζουν πάντοτε στο στόχαστρο τούς δημοκρατικούς κανόνες και θεσμούς και, για τον λόγο αυτό, η «οπισθοδρόμηση του κράτους δικαίου» μπορεί ίσως να ονομασθεί και «οπισθοδρόμηση της δημοκρατίας», όρος που χρησιμοποιείται για παράδειγμα από την IDEA. Ωστόσο, το βασικό νόημα παραμένει το ίδιο: «Η σύγχρονη οπισθοδρόμηση μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της χειραγώγησης των δημοκρατικών κανόνων και θεσμών. Τα συντάγματα και οι εκλογικοί νόμοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ευνοήσουν το κυβερνών κόμμα και να περιορίσουν την ανεξαρτησία και την εξουσία της δικαστικής εξουσίας και των μέσων ενημέρωσης».

Η συζήτηση περί «ανελεύθερης δημοκρατίας» σε αυτό το

Εκδοτική σειρά Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου: «Σύγχρονοι Στοχαστές για τη Δημοκρατία και το Σύνταγμα», (Εισαγωγή-μετάφραση: Γιώργος Καραβοκύρης, Αθήνα 2018), 20 Απριλίου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης

- «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση», Διήμερο Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου με τη Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 3-4 Μαΐου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

Νέες εκδόσεις

- **Ξενοφών Κοντιάδης**, «Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ.

πλαίσιο είναι παραπλανητική και δεν βοηθάει, καθώς «παρέχει μια αίσθηση φιλοσοφικής πολυπλοκότητας σε κάτι που είναι καλύτερα να περιγραφεί ως αρπαγή της εξουσίας». Σε πρόσφατο άρθρο μας, μιλήσαμε για συνταγή ή σχέδιο συνταγματικής αιχμαλωσίας που ακολουθεί ένα καλά οργανωμένο σενάριο, το οποίο συνοψίζεται ως εξής:

i) Η οπισθοδρόμηση του κράτους δικαίου ξεκινά συνήθως όταν ένας σημαντικός αριθμός πολιτών χάνει την πίστη του στο σύστημα διακυβέρνησης για λόγους που ποικίλουν από την αυξανόμενη ανισότητα, την υψηλή ανεργία διαρκείας ή την αρπακτικότητα των ελίτ. Συχνά αυτό συνοδεύεται από κρίση του κομματικού συστήματος, στο οποίο τουλάχιστον ένα από τα κυρίαρχα κόμματα σπαράσσεται από συγκρούσεις ή κάνει μια απότομη στροφή προς τα άκρα και στη συνέχεια αυτοπαρουσιάζεται στις επόμενες εκλογές ως «κανονική» επιλογή.

ii) Οι δυσαρεστημένοι πολίτες ψηφίζουν αντισυστημικά εκλέγοντας έναν ηγέτη ο οποίος υπόσχεται ριζική αλλαγή, αναφερόμενος συχνά στη «λαϊκή βούληση», ενώ επιτίθεται στο προϋπάρχον συνταγματικό πλαίσιο με έξυπνα σχεδιασμένα νομικά βήματα, δανεισμένα από άλλους «επιτυχείς» αυταρχικούς ηγέτες.

iii) Οι νέοι αυταρχικοί ηγέτες δρούν γρήγορα για να απενεργοποιήσουν ή να καταλάβουν τα κεντρικά αξιώματα που θα μπορούσαν να αντισταθούν στην εδραίωση της εξουσίας τους, όπως η ανεξάρτητη δικαιοσύνη, τα μέσα ενημέρωσης και τα όργανα καταστολής (υπηρεσίες ασφαλείας, αστυνομία, εισαγγελικές αρχές).

iv) Για να παραμείνουν δημοφιλείς μοιράζουν επιδόματα, ενώ επιδιώκουν να ελέγξουν τον δημόσιο διάλογο και να εξαλείψουν τις εναλλακτικές απόψεις μέσω του εκφοβισμού της κοινωνίας πολιτών και τη δράση της πρόσφατα «αιχμαλωτισθείσας» φορολογικής αστυνομίας και των εισαγγελικών αρχών εναντίον των αντιπάλων τους.

v) Στη συνέχεια, αλλάζουν τον εκλογικό νόμο, το εκλογικό σώμα (οδηγώντας την αντιπολίτευση έξω από τη χώρα ή αποθαρρύνοντας την ψήφο των υποστηρικτών της) ή και τα δύο.

vi) Όταν κάποια στιγμή οι ψηφοφόροι ξυπνούν και αντιλαμβάνονται τη ζημιά που έχει γίνει (συνήθως πολύ αργά, καθώς ο νέος αυταρχικός ηγέτης κατά το διάστημα αυτό έχει καταστρέψει όλα τα κανάλια μέσω των οποίων μπορούν να εκφραστούν εναλλακτικές απόψεις), έχουν ελάχιστους τρόπους να αντισταθούν, επειδή το συνταγματικό τους σύστημα είναι πια αιχμάλωτο και δεν υπάρχει κανένας συνταγματικός δρόμος αποτελεσματικής αμφισβήτησης της κυβέρνησης και του κυβερνώντος

www.cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καιδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

κόμματος.

vii) Στην απίθανη περίπτωση που η αντίσταση εκκινεί από το Κοινοβούλιο ή από τους δρόμους, μπορούν πάντοτε να οργανωθούν καθοδηγούμενα δημοψηφίσματα ώστε να επιβεβαιώσουν τη βούληση του ηγέτη, μεταμφιεσμένη ως «λαϊκή βούληση», μια έννοια που οι λαϊκιστές εξουσιαστές χρησιμοποιούν για να θέσουν τους εαυτούς τους πάνω από τους δημοκρατικούς θεσμούς και να ξεπεράσουν τα εμπόδια που μπορεί να βρεθούν στο δρόμο τους.

viii) Έχοντας στεγανοποιήσει τον χώρο ενάντια στις αντίθετες φωνές και έχοντας ξαναγράψει τους εκλογικούς νόμους, οι αυταρχικοί ηγέτες μπορούν πλέον να πάρουν τις ψήφους που χρειάζονται για να κερδίσουν τις επόμενες εκλογές, ξεσπαθώνοντας ενάντια σε φανταστικούς εχθρούς ή επιδεικνύοντας κρατική γαλαντομία για να μαζέψουν ψήφους. Με αυτό τον τρόπο η εναλλαγή εξουσίας ανάμεσα στα κόμματα καθίσταται χαρακτηριστικό του παρελθόντος.

Αντιμέτωπα με τη συστηματική απενεργοποίηση των θεσμικών αντίβαρων στις συνταγματικές τάξεις από μια νέα γενιά εκλεγμένων αλλά αυταρχικών ηγετών, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ προσπαθούν να αντιμετωπίσουν αυτή τη νέα και απροσδόκητη πρόκληση, καθώς από μακρού τεκμαίρονταν ότι καμία χώρα δεν θα γινόταν δεκτή στην ΕΕ παρά μόνο αν είχε ήδη φθάσει στο στάδιο ενός βιώσιμου δημοκρατικού κράτους δικαίου, επίτευγμα που φαινόταν να αποκλείει την οπισθοδρόμηση.

(επιλογή-μετάφραση: Αλκμήνη Φωτιάδου)

<https://verfassungsblog.de/2.3.2018>

Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις

Ξενοφών Κοντιάδης, Καθηγητής Δημοσίου Δικαίου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Πρόεδρος του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου

Η συζήτηση για την αναθεώρηση του Συντάγματος επανήλθε στο προσκήνιο. Άλλωστε ο χρόνος που απομένει μέχρι τις εκλογές μετράει πλέον αντίστροφα. Υπάρχουν σήμερα οι πολιτικές προϋποθέσεις μίας συνταγματικής αναθεώρησης; Ποιες αλλαγές του συνταγματικού κειμένου είναι εφικτές στις συνθήκες ακραίας πόλωσης που επικρατούν;

Για να πετύχει ένα αναθεωρητικό εγχείρημα χρειάζεται να διαμορφωθεί θεσμική εμπιστοσύνη μεταξύ των κομμάτων, ώστε να επιτευχθούν οι αναγκαίες συγκλίσεις για τη συνταγματική μεταρρύθμιση. Ωστόσο η θεσμική εμπιστοσύνη μεταξύ των παικτών του πολιτικού συστήματος έχει συρρικνωθεί τους τελευταίους μήνες στον ελάχιστο βαθμό. Η πολιτική ένταση έχει οξυνθεί, με αποκορύφωμα την υπόθεση Novartis. Η απομείωση της

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

θεσμικής εμπιστοσύνης επηρεάζει καθοριστικά την έκβαση της αναθεώρησης, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τα ελλείμματα της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας. Η επίτευξη των αναγκαίων συναινέσεων ως προς τις επιλογές για τη μεταβολή των θεμελιωδών κανόνων διεξαγωγής του πολιτικού παιχνιδιού δεν φαίνεται εφικτή.

Είναι όμως αναγκαία η συνταγματική αναθεώρηση; Τι μπορούν να προσδοκούν οι πολίτες από την αλλαγή του συνταγματικού κειμένου και πώς θα συνέβαλλε στη βελτίωση της θεσμικής, πολιτικής και κοινωνικής κατάστασης; Η απάντηση είναι ότι η μεταρρύθμιση του Συντάγματος δεν θα μπορούσε να επιλύσει ως διά μαγείας παθογένειες όπως το πελατειακό κράτος και οι στρεβλώσεις του παραγωγικού μοντέλου. Όμως ένα ορθολογικό Σύνταγμα θα απέτρεπε κρίσιμα προβλήματα λειτουργίας του πολιτικού συστήματος και θα ενίσχυε τη σταθερότητά του, ως προϋπόθεση και για την ανάπτυξη της οικονομίας.

Έχει δημοσιοποιηθεί κατ'επανάληψη από τον πολιτικό και τον νομικό κόσμο σειρά προτάσεων αναθεώρησης. Όμως κρίσιμο δεν είναι μόνο να αξιολογηθεί μια προς μια κάθε προτεινόμενη τροποποίηση, αλλά να διαπιστωθεί αν οι προτάσεις αυτές διαπνέονται από συνοχή και εσωτερική ισορροπία, αν είναι συμβατές μεταξύ τους και με τις ισχύουσες συνταγματικές ρυθμίσεις, αν εντάσσονται σε μια σαφή θεσμική-πολιτική στόχευση και μήπως προκαλούν προβλήματα συνταγματικής μηχανικής που εκ πρώτης όψεως δεν θα είναι ορατά (βλ. Ξ. Κοντιάδης, «Πώς γράφεται το Σύνταγμα;», εκδ. Παπαζήση, 2018).

Ένας επιπλέον κίνδυνος είναι να εκφυλιστεί το αναθεωρητικό διάβημα σε ένα θέαμα μικροκομματικής σύγκρουσης με επικοινωνιακή στόχευση, σπαταλώντας μια σημαντική ευκαιρία εξορθολογισμού των συνταγματικών θεσμών. Τον τρίτο κίνδυνο αποτελεί ο συνταγματικός λαϊκισμός, δηλαδή η υποβολή προτάσεων που ακούγονται ευχάριστες σε πολλούς, αλλά η υιοθέτησή τους θα δημιουργήσει σοβαρότερα προβλήματα από αυτά που υποτίθεται ότι θα επέλυε.

Τι πρέπει να αλλάξει στις παρούσες συνθήκες; Δύο είναι οι συνταγματικές αλλαγές που συνιστούν προϋπόθεση για έναν ευρύτερο εξορθολογισμό του συνταγματικού μας κειμένου. Πρώτον, η διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος. Η ατελέσφορη αναθεώρηση του 2008 και η αποτυχία όσων αναθεωρητικών πρωτοβουλιών εξαγγέλθηκαν έκτοτε δεν ήταν συνέπεια μόνο απρόσφορων πολιτικών συσχετισμών, αλλά και εγγενών σφαλμάτων της συνταγματικής μηχανικής της διαδικασίας αναθεώρησης. Η αναθεώρηση θα πρέπει να ολοκληρώνεται σε μία Βουλή, με περαιτέρω ενίσχυση των απαιτούμενων πλειοψηφιών τουλάχιστον στα 2/3 του

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καιδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

συνόλου των βουλευτών.

Το δεύτερο κρίσιμο πεδίο αποτελεί η αποσύνδεση της προεδρικής εκλογής από το ενδεχόμενο πρόωρων βουλευτικών εκλογών, το οποίο προκαλεί την πλήρη διατάραξη του εκλογικού κύκλου και ενδεχομένως την παραλυσία της κυβερνητικής λειτουργίας. Οι δύο αυτές αλλαγές θα συμβάλουν, περισσότερο από ό,τι ίσως φαίνεται εκ πρώτης όψεως, στον εξορθολογισμό του συνταγματικού μας κειμένου. Υπό τις παρούσες συνθήκες κάθε άλλος πειραματισμός εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους αστοχιών ή εργαλειοποίησης του Συντάγματος.

Πηγή: «Πρώτο Θέμα», 25.03.2018

Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει

Ευάγγελος Βενιζέλος, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, Πρώην Αντιπρόεδρος Κυβέρνησης και πρώην Πρόεδρος ΠΑΣΟΚ

Η αναθεώρηση του Συντάγματος είναι η κατεξοχήν συναινετική διαδικασία που απαιτεί όχι μόνο να συγκεντρωθεί αυξημένη πλειοψηφία, αλλά να υπάρχει κλίμα συναίνεσης για μεγάλη περίοδο που περιλαμβάνει τις σχετικές συζητήσεις και ψηφοφορίες σε δυο διαδοχικές Βουλές και στις εκλογές που μεσολαβούν. Αυτό συμβαίνει γιατί η Δημοκρατία, λόγω εκλογικού κύκλου, υποτάσσεται σε συγκυριακές πολιτικές και νομοθετικές επιλογές και άρα πρέπει, στο επίπεδο του Συντάγματος, να διασφαλίζεται η σχέση Δημοκρατίας και Ιστορίας, να συμφωνούνται και να αποφασίζονται ρυθμίσεις με ορίζοντα μακρού ιστορικού χρόνου. Ακόμη και αν ορισμένες ρυθμίσεις είναι εσφαλμένες ή ξεπερασμένες, το βασικό είναι να διασφαλίζεται η λειτουργία του Συντάγματος ως θεμελίου και ως κορυφής της εθνικής έννομης τάξης. Και ως θεσμικού σημείου επικοινωνίας του εθνικού δικαίου με το διεθνές και το ευρωπαϊκό δίκαιο που διεκδικούν σκληρά την ιδιότητα της νομικής υπεροχής από το Σύνταγμα.

Το Σύνταγμα όμως επιτελεί τη λειτουργία του αυτή όταν είναι **αυστηρό**, όταν οι συνταγματικές διατάξεις τροποποιούνται, αντικαθίστανται, καταργούνται, προστίθενται ή ερμηνεύονται αυθεντικά με ειδική αναθεωρητική διαδικασία, που είναι αισθητά δυσκολότερη από τη νομοθετική και δεσμεύεται όχι μόνο από διαδικαστικά αλλά και από ουσιαστικά όρια. Ένας σκληρός πυρήνας συνταγματικών διατάξεων και αρχών είναι μη αναθεωρήσιμος.

Η αλήθεια είναι ότι κανένα σοβαρό πρόβλημα - οικονομικό, αναπτυξιακό, κοινωνικό, νοοτροπιακό, πολιτικό, πολιτισμικό, εθνικό με την έννοια του ζητήματος εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και άμυνας - δεν είναι πρόβλημα πρωτίστως και ανυπερθέτως συνταγματικό. Η Ελλάδα βιώνει τα δέκα τελευταία

www.cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

χρόνια τις επιπτώσεις μια βαθιάς κρίσης που κορυφώθηκε το 2009 και άρχισε να αντιμετωπίζεται με τη μόνη, όπως αποδείχθηκε, διαθέσιμη στρατηγική στην οποία προσχώρησαν όλες οι κυβερνήσεις, χωρίς να απαιτηθεί αναθεώρηση του Συντάγματος.

Οι περίοδοι της όξυνσης των πολιτικών αντιθέσεων, οι περίοδοι που εκτρέφουν τη δημαγωγία, τον εθνικολαϊκισμό, τις πολιτικές απάτες και αυταπάτες, ενώ ταυτόχρονα ελλοχεύουν υπαρξιακοί κίνδυνοι για τον τόπο, **δεν είναι περίοδοι κατάλληλες και πρόσφορες για αναθεώρηση του Συντάγματος.** Δηλαδή για μια διαδικασία που απαιτεί γενναϊόδωρη και διορατική προσέγγιση των συγκυριακών σκοπιμοτήτων, προκειμένου να επιτευχθούν μακροπρόθεσμες συναινέσεις και να διασφαλισθεί η σχέση Δημοκρατίας και Ιστορίας.

Κατά μείζονα λόγο, δεν υπάρχει πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον κατάλληλο για αναθεώρηση όταν το κύριο πρόβλημα είναι ο εκβιασμός των θεσμών, η έκπτωση των εγγυήσεων του κράτους δικαίου, η καταρράκωση της διάκρισης των εξουσιών, η προσβολή της εξωτερικής και εσωτερικής ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Έγκριτοι επιστήμονες το αντιλαμβάνονται αυτό και προτείνουν μια «mini» αναθεώρηση για λίγα, αλλά «maxi» θέματα που βρίσκονται στην καρδιά του πολιτεύματος. Δεν είναι αυτή η λύση. Λύση είναι να διαμορφωθούν πρώτα οι πολιτικές προϋποθέσεις μιας σοβαρής αναθεωρητικής διαδικασίας.

Ειλικρινά δεν αντιλαμβάνομαι με ποιο τρόπο θα κινηθεί η διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος (απαιτούνται βεβαίως πενήντα βουλευτές) και θα επιδιωχθεί ένα minimum θεσμικής συναίνεσης μακράς πνοής με την κυβερνητική πλειοψηφία ΣΥΡΙΖΑ - ΑΝΕΛ που κατηγορείται - και ορθά- από το σύνολο της δημοκρατικής αντιπολίτευσης για βαρεία και συστηματική προσβολή των θεσμών. Προσβολή που φτάνει στο σφετερισμό της ιδιότητας της κυβέρνησης ως κρατικού οργάνου προκειμένου να αλλοιωθούν θεμελιώδεις θεσμοί του πολιτεύματος, όπως η διάκριση των εξουσιών και η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης.

Μπορεί πριν μερικούς μήνες να γινόντουσαν παρόμοιες συζητήσεις ή να ήταν ακόμη ανοικτά ορισμένα ερωτήματα για τις επιλογές της κυβέρνησης. Τώρα όμως κυριαρχεί η κυβερνητική σκευωρία κατά των θεσμών. Και σημαία της δημοκρατικής αντιπολίτευσης είναι η επιτακτική ανάγκη σεβασμού και εφαρμογής του Συντάγματος, όχι η ανυποψίαστη και τελικά ανιστόρητη συζήτηση περί αναθεώρησης, πίσω από την οποία θα έρθει να κρύψει τις συνταγματικές της ανομίες η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ - ΑΝΕΛ. Η συναινετική στάση της αντιπολίτευσης τον Αύγουστο του 2015 ευτελίστηκε από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ - ΑΝΕΛ. Η υπεύθυνη και

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

συναινετική στάση κομμάτων και προσώπων της αντιπολίτευσης στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, απαντιέται από την κυβέρνηση με χυδαιότητες ή με μικροκομματικές σκοπιμότητες σε σχέση με τα παιχνίδια μεταξύ των δυο κυβερνητικών εταίρων.

Πριν λίγες ημέρες διατυπώθηκε μάλιστα η πρόταση να ανοίξει η συζήτηση για την αναθεώρηση της ίδιας της αναθεωρητικής διαδικασίας, ώστε να μειωθεί ο αυστηρός χαρακτήρας του Συντάγματός μας και να είναι δυνατή η ολοκλήρωση της αναθεώρησης σε μια Βουλή με αυξημένη πλειοψηφία 3/5, δηλαδή 180 βουλευτών, με μόνο ουσιαστικό όριο τη μορφή του πολιτεύματος ως προεδρευόμενης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Ούτε καν τη μορφή και τη βάση του πολιτεύματος και ορισμένες θεμελιώδεις διατάξεις, όπως προβλέπει τώρα το άρθρο 110. Παραπλήσια πρόταση, που επίσης διατυπώθηκε, δεν θίγει τα υφιστάμενα ουσιαστικά όρια και θέλει η αναθεώρηση να συντελείται με πλειοψηφία 2/3 ή 4/5 σε μια Βουλή.

Θυμίζω ότι για την τροποποίηση του εκλογικού νόμου με άμεση ισχύ και για τη ψήφιση του νόμου για το εκλογικό δικαίωμα των εκτός επικράτειας πολιτών απαιτείται αυξημένη πλειοψηφία 2/3, δηλαδή 200 βουλευτών. Σύμφωνα συνεπώς με τις παραπάνω προτάσεις το Σύνταγμα θα αναθεωρείται πιο εύκολα από τον εκλογικό νόμο ή στην καλύτερη περίπτωση όπως αυτός. Χωρίς προθεσμία ώριμου χρόνου (περίσκεψης). Υπό την πίεση άρα μιας συγκυριακής εξέλιξης, μέσα σε κλίμα συνταγματικού και πολιτικού λαϊκισμού και με γνώμονα στιγμιαίες δημοσκοπήσεις θα κινδυνεύουν να μεταβληθούν βασικοί συνταγματικοί θεσμοί.

Τα ουσιαστικά όρια της αναθεώρησης όμως δεν αναθεωρούνται. Η δε αναθεωρητική διαδικασία μπορεί να μεταβληθεί ως προς ειδικότερα σημεία της, διατηρουμένων όμως των διαρθρωτικών της χαρακτηριστικών που, εκτός από την αυξημένη πλειοψηφία, είναι η προθεσμία περίσκεψης, ο αποκλειστικά κοινοβουλευτικός χαρακτήρας της διαδικασίας και η συμμετοχή του εκλογικού σώματος μέσω των εκλογών που παρεμβάλλονται.

Το 1985 το ΠΑΣΟΚ περιέλαβε στην αρχική πρόταση αναθεώρησης που υπέβαλε και την αναθεώρηση του ίδιου του άρθρου 110 που ορίζει τη διαδικασία αναθεώρησης. Οι αντιδράσεις ήταν οξύτερες, οι τότε τακτικοί καθηγητές του Συνταγματικού Δικαίου τάχθηκαν ομαδικά κατά, στο όνομα του αυστηρού χαρακτήρα του Συντάγματος και ο Ανδρέας Παπανδρέου έδωσε εντολή να αποσυρθεί η πρόταση αυτή.

Η αναθεώρηση της αναθεωρητικής διαδικασίας προκειμένου να καταστεί ένα αυστηρό Σύνταγμα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

«μετριοπαθώς αυστηρό», μπορεί να λειτουργήσει ως αφετηρία μιας **επικίνδυνης καταστρατήγησης του Συντάγματος**, δηλαδή τήρησης των πολύ ευκολότερων διαδικαστικών προϋποθέσεων προκειμένου να τροποποιηθούν και κυρίως να αλλοιωθούν δημοκρατικές και δικαιοκρατικές εγγυήσεις.

Το μοιραίο Σύνταγμα της Βαϊμάρης προέβλεπε στο άρθρο 76 τη δυνατότητα αναθεώρησής του σε μια σύνοδο, με απαρτία 2/3 και αυξημένη πλειοψηφία 2/3 επί της απαρτίας. Παρότι προβλεπόταν δυνατότητα βέτο της άνω Βουλής (Reichsrat), η διάταξη αυτή επέτρεψε τη νομιμοφανή εγκαθίδρυση του ναζιστικού καθεστώτος.

Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει. Οφείλουμε συνεπώς να διαφυλάξουμε και τα δυο. Και το Σύνταγμα και την ιστορική μνήμη ως σημεία αφετηρίας στη **μάχη υπέρ των δημοκρατικών θεσμών**, απέναντι σε μια κυβέρνηση που εμπνέεται από τα παραδείγματα της Πολωνίας και της Ουγγαρίας οι οποίες κινούνται σε τροχιά σύγκρουσης με τις θεμελιώδεις ευρωπαϊκές αξίες.

πηγή: «Τα Νέα», 26/03/2018

Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά

Νίκος Αλιβιζάτος, Ομότιμος Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παραπομπή με βάση αόριστες και ανώνυμες καταγγελίες δύο πρώην πρωθυπουργών και οκτώ πρώην υπουργών για δήθεν εμπλοκή στο –υπαρκτό κατά τα άλλα– σκάνδαλο της Novartis, είναι η κορυφή μόνον του παγόβουνου των αδίστακτων μεθοδεύσεων που μηχανεύεται η σημερινή κυβέρνηση για να αντιστρέψει το εις βάρος της πολιτικό κλίμα. Όπως πρώτοι δίδαξαν ο κ. Ορμπαν στην Ουγγαρία και ο κ. Κατσίνσκι την Πολωνία, η ποδηγέτηση της Δικαιοσύνης και ο έλεγχος των μέσων ενημέρωσης αποτελούν άμεση προτεραιότητα. Μας το ξαναθύμισε μόλις προχθές ο κ. Ερντογάν, ο οποίος απέκτησε πλέον τον έλεγχο της πλειονότητας των εκδοτικών συγκροτημάτων της γείτονος.

Οι φανερές και αφανείς παρεμβάσεις υπουργών και άλλων γνωστών κυβερνητικών συμβούλων στη Δικαιοσύνη από τη μια, και η καθυπόταξη της ΕΡΤ από την άλλη, είναι τα πιο απτά –όχι όμως και τα μόνα– δείγματα αυτής της συντονισμένης προσπάθειας. Ταυτόχρονα, η δύσκολα αποκρυπτόμενη κάλυψη του κ. Ιβάν Σαββίδη δείχνει πόσο κοντά στο κοινό έγκλημα βρίσκονται οι ακολουθούμενες πρακτικές. Μέσω αυτών, οι ΣΥΡΙΖΑΝΕΛ ευελπιστούν ότι θα ελέγξουν τα κέντρα εξουσίας που προσώρας τους ξεφεύγουν και θα ανακτήσουν την πολιτική πρωτοβουλία.

Οι καιροί, λοιπόν, δεν είναι «ουδέτεροι» για το κράτος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής;», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

δικαίου και τη δημοκρατία. Προτού είναι αργά, χρειάζεται να αναληφθούν έξυπνες και ρεαλιστικές πρωτοβουλίες για την υπεράσπισή τους. Πολύ περισσότερο, όταν είναι φανερό ότι το αίτημα να διορθωθούν τα πιο κραυγαλέα δικαιοκρατικά ελλείμματα του πολιτικού μας συστήματος έχει καταστεί πάνδημο.

Όσοι φιλοδοξούν όχι απλώς να διαχειριστούν αλλά και να ανορθώσουν το πολιτικό σύστημα της χώρας μετά την κρίση, είναι εύλογο να αντιλαμβάνονται την αναθεώρηση του Συντάγματος σε δύο προοπτικές: την απώτερη και την άμεση.

Στην απώτερη, είναι φυσικό να εντάσσουν τις αλλαγές εκείνες που συνδέονται με τις μεγάλες ιδεολογικές και πολιτικές επιλογές τους, με τους στρατηγικούς στόχους τους. Για έναν φιλελεύθερο, για παράδειγμα, ο χωρισμός κράτους και Εκκλησίας, η αναθεώρηση του άρθρου 16, η καθιέρωση του «χρυσού κανόνα» και η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού θα αποτελούσαν φυσιολογικά εξαγγελίες μιας μακροπρόθεσμης συνταγματικής στρατηγικής. Για έναν σοσιαλιστή, αντίστροφα, η κατοχύρωση του κατώτατου μισθού και η περαιτέρω ενίσχυση των κοινωνικών δικαιωμάτων θα μπορούσαν να εγγραφούν στην αντίστοιχη μεταρρυθμιστική ατζέντα.

Δεν είναι στιγμή για τέτοιες συζητήσεις. Τόσο σπουδαίες αλλαγές προϋποθέτουν κλίμα διαλόγου, στοιχειώδη αλληλεγγύη και ευρύτερες συναινέσεις, τις οποίες πρώτη η σημερινή κυβέρνηση υπονομεύει. Αρκεί να δει κανείς πόσο αλαζονικά συμπεριφέρεται σε όσους καλόπιστους, μετά τη φιλοευρωπαϊκή στροφή του κ. Τσίπρα, τον Ιούλιο του 2015, είχαν αφελώς προσφερθεί να τη συνδράμουν στη νέα της πορεία. Όπως δείχνει η περίπτωση του κ. Φώτη Κουβέλη, δεν της αρκούν τα νεύματα. Αξιώνει δηλώσεις υποταγής.

Αντίθετα, ένα πιο περιορισμένο αναθεωρητικό εγχείρημα, εντοπισμένο στις αλλαγές που έχουν από καιρό ωριμάσει, έχει πολύ περισσότερες πιθανότητες να ευοδωθεί. Διότι, εκτός των άλλων, το επιβάλλουν οι περιστάσεις. Υπενθυμίζω τις κυριότερες:

1. Αναθεώρηση του άρθρου 86 του Συντάγματος, ώστε η ποινική δίωξη των υπουργών να αφαιρεθεί από τη Βουλή και να ανατεθεί σε συλλογικό δικαστικό όργανο αποτελούμενο π.χ. από ανώτατους λειτουργούς της ισταμένης και της καθημένης Δικαιοσύνης (π.χ. 3 αντεισαγγελείς του Α.Π. και 2 αρεοπαγίτες), σύμφωνα με το γαλλικό μοντέλο.

2. Αντιστροφή του σημερινού κανόνα και χορήγηση βουλευτικής ασυλίας από τη Βουλή μόνο αν το ζητήσει ο εγκαλούμενος βουλευτής επειδή πιστεύει ότι διώκεται για την πολιτική δράση του (βρετανικό μοντέλο). Αναθεώρηση του άρθρου 63 του Συντάγματος.

3. Εμπλοκή του Προέδρου της Δημοκρατίας στην επιλογή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

των προέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων, βάσει καταλόγου που θα του υποβάλουν η συμπολίτευση (3 πρόσωπα) και η αντιπολίτευση (2 πρόσωπα). Αναθεώρηση του άρθρου 90 του Συντάγματος

4. Ίδια ρύθμιση για την επιλογή των προέδρων των Ανεξάρτητων Αρχών, με πρόταση των οποίων θα διορίζονται τα υπόλοιπα μέλη τους. Αναθεώρηση του άρθρου 101 Α του Συντάγματος.

5. Μη διάλυση της Βουλής σε περίπτωση αποτυχίας της εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας. Πρόβλεψη ότι, σε περίπτωση που δεν συγκεντρώνεται η προβλεπόμενη πλειοψηφία των 180 βουλευτών, ο Πρόεδρος θα εκλέγεται από 400μελές ειδικό εκλεκτορικό σώμα, που θα αποτελείται από τους βουλευτές και από το ένα τρίτο των δημάρχων της χώρας, που θα κληρώνονται γι' αυτό τον σκοπό. Αναθεώρηση του άρθρου 32 του Συντάγματος.

6. Αναθεώρηση του τρόπου αναθεώρησης του Συντάγματος, ώστε η προβλεπόμενη 5ετής αναθεωρητική αδράνεια, να περιοριστεί στη διάταξη που αναθεωρήθηκε (και να μην καταλαμβάνει ολόκληρο το Σύνταγμα, όπως συμβαίνει σήμερα) και να προβλεφθεί η δυνατότητα ολοκλήρωσης της αναθεώρησης από μία Βουλή, αν συμφωνήσουν τα 2/3 ή τα 4/5 του όλου αριθμού των βουλευτών, άρθρο 110.

Με την τελευταία αυτή αλλαγή, η χώρα θα ευθυγραμμιζόταν με την ευρωπαϊκή παράδοση που, από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, θέλει συνταγματικές διατάξεις που κρίνονται ατυχείς ή παρωχημένες να μπορούν να αντικαθίστανται εύκολα, με ευρύτερες συναινέσεις. Αρκεί να θυμίσει κανείς ότι το γερμανικό Σύνταγμα του 1949 έχει τροποποιηθεί πάνω από 100 φορές και το γαλλικό του 1958 πάνω από 30.

Κοινό χαρακτηριστικό των 5+1 ανωτέρω προτάσεων είναι ότι υποστηρίζονται πλέον ευρύτατα από την κοινή γνώμη, ανεξάρτητα από παραδοσιακές κομματικές εντάξεις. Διότι όλες υπηρετούν τα αυτονόητα, δηλαδή το αίτημα για ενίσχυση του κράτους δικαίου, σε μίαν εποχή κατά την οποία οι πυλώνες του απειλούνται από τον εθνικολαϊκιστικό αυταρχισμό. Ταυτόχρονα, αν οι αλλαγές αυτές περάσουν, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για να σχηματιστούν ευρύτερες συναινέσεις, οι οποίες, σε ομαλότερους καιρούς, θα μπορούσαν να ευνοήσουν πιο φιλόδοξα αναθεωρητικά εγχειρήματα.

Με πρόταση της κ. Φώφης Γεννηματά, το ιδρυτικό συνέδριο του Κινήματος Αλλαγής υιοθέτησε την ιδέα μιας μίνι αναθεώρησης. Την ιδέα φαίνεται να συμμερίζεται και ο κ. Κυριάκος Μητσοτάκης. Νέα Δημοκρατία και Κίνημα Αλλαγής διαθέτουν (και με το παραπάνω) τον ελάχιστο αριθμό των 50 βουλευτών που χρειάζονται για να κινηθεί η αναθεωρητική διαδικασία. Αν υποβληθεί σχετική πρόταση, ο κ.Βούτσης θα είναι υποχρεωμένος να

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

συγκροτήσει την προβλεπόμενη επιτροπή. Από εκεί και πέρα, η τύχη του εγχειρήματος θα βρίσκεται βέβαια στα χέρια του ΣΥΡΙΖΑ και των ΑΝΕΛ που θα έχουν δικό τους πρόεδρο και πλειοψηφία στην Επιτροπή Αναθεώρησης. Θα ήταν, όμως, εξαιρετικά δύσκολο γι' αυτούς να απορρίψουν μια πρωτοβουλία, η οποία περιλαμβάνει προτάσεις που έχουν ωριμάσει και τις οποίες οι ίδιοι έχουν από μακρού υιοθετήσει.

πηγή: «Η Καθημερινή», 26/03/2018

Ποια συνταγματική αναθεώρηση;

Γιώργος Σωτηρέλης, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου Πανεπιστημίου Αθηνών

Τελικά, τι γίνεται με τη συνταγματική αναθεώρηση; Γιατί τόσο η ΝΔ όσο και ο ΣΥΡΙΖΑ - δηλαδή τα μόνα κόμματα που διαθέτουν τον απαιτούμενο αριθμό (50) βουλευτών για να ξεκινήσει η σχετική διαδικασία - έχουν μείνει τόσα χρόνια στα λόγια παρά τις επανειλημμένες και συχνά λαϊκιστικές διακηρύξεις τους;

Απάντηση στα εύλογα αυτά ερωτήματα των πολιτών δεν έχει ακόμη δοθεί. Υποτίθεται ότι αρχικά το εμπόδιο ήταν η πενταετία που έπρεπε να παρέλθει από την προηγούμενη αναθεώρηση, του 2008. Τελικά, όμως, πέρασε άλλη μια πενταετία και η αναθεώρηση καρκινοβατεί, με ορατό τον κίνδυνο να παραπεμφθεί και πάλι στις ελληνικές καλένδες.

Πού βρίσκεται σήμερα η αναθεώρηση; Η μεν κυβέρνηση, η οποία εμφανώς αγνοεί τον θεσμικό ρόλο της αλλά και τους σημερινούς συσχετισμούς, προσπαθεί μάταια να κρύψει την ανυπαρξία επεξεργασμένης συνταγματικής πολιτικής πίσω από μια ψευδαισθηση «διαλόγου με τον λαό» (περιφέροντας ανά τας πόλεις και τας αγυιάς, μέσω μιας αμφιλεγόμενης Επιτροπής, ορισμένες γενικόλογες και μαξιμαλιστικές εξαγγελίες αλλά και αφήνοντας ανοιχτό το ενδεχόμενο σχετικού - αντισυνταγματικού σε κάθε περίπτωση - δημοψηφίσματος). Η δε ΝΔ αποφάσισε, επιτέλους, έπειτα από χρόνια πολιτικής αοριστολογίας, να οργανώσει μια ευρεία εκδήλωση, προσπαθώντας να διαμορφώσει, επιτέλους, συγκεκριμένες αναθεωρητικές θέσεις και προτάσεις. Με αυτά τα δεδομένα, είναι αξιοπρόσεκτη μια εντελώς μιμητιστική πρόταση που διατυπώθηκε από τον συνάδελφο Νίκο Αλιβιζάτο: να περιορισθεί η αναθεώρηση, προκειμένου να καταστεί ευχερέστερη, μόνο σε 5+1 σημεία, στα οποία έχουν σημειωθεί ευρύτερες συγκλίσεις (ευθύνη υπουργών, βουλευτική ασυλία, επιλογή ηγεσίας των Ανωτάτων Δικαστηρίων, ενίσχυση ανεξάρτητων Αρχών, εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας και αλλαγή του τρόπου αναθεώρησης του Συντάγματος). Αυτή υιοθετήθηκε ήδη, όπως ανακοινώθηκε, από το Κίνημα Αλλαγής και τη ΝΔ, όχι όμως και από τον ΣΥΡΙΖΑ, που φαίνεται να επιμένει -

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

θεμιτά καταρχήν - σε ευρύτερη ιδεολογικοπολιτική συζήτηση. Αρα, προς το παρόν δεν φαίνεται να διαμορφώνονται οι όροι της απαιτούμενης από το Σύνταγμα ευρύτερης συναίνεσης (180 ή έστω, εναλλακτικά, 151 ψήφοι).

Ωστόσο, δεδομένου ότι η πολιτική αφετηρία της πρότασης είναι όντως ενδιαφέρουσα, θα μπορούσε ίσως να επιλεγεί ο εξής συγκεκριασμός:

Πρώτον, να κατατεθούν ως τάχιστα στη Βουλή όλες οι προτάσεις για τις αναθεωρητέες διατάξεις ώστε να φανεί το ιδιαίτερο ιδεολογικοπολιτικό στίγμα τους (π.χ. θα ήταν ενδιαφέρον να δούμε τι θα πουν πλέον τα κόμματα τόσο για τον χωρισμό Κράτους - Εκκλησίας όσο και για τη σύσταση Συνταγματικού Δικαστηρίου ύστερα από την πρόσφατη «ελληνοχριστιανική» και όζουσα «θεοκρατικού» κατηχητισμού ερμηνεία του Συμβουλίου της Επικρατείας, που μοιάζει να αρνείται πλέον να ερμηνεύει το Σύνταγμα υπό το πρίσμα μιας σύγχρονης ευρωπαϊκής - ανοιχτής και δημοκρατικής - κοινωνίας).

Δεύτερον, να συμφωνηθεί ότι η Επιτροπή που θα συσταθεί στη Βουλή, μετά την υποβολή των προτάσεων, θα φέρει στην Ολομέλεια μόνον εκείνες που συγκεντρώνουν ευρύτερη συναίνεση. Αυτές, βέβαια, μπορεί να αποδειχθούν περισσότερες από τις 5+1, συμπεριλαμβάνοντας, για παράδειγμα, είτε τη συνταγματική καθιέρωση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, για ενίσχυση της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων, είτε τον δικαστικό έλεγχο των πράξεων νομοθετικού περιεχομένου, για να μην επαναληφθούν φαινόμενα που τραυματίζουν το πολίτευμα, είτε την απαλλαγή του Προέδρου της Δημοκρατίας από τον στενό κορσέ που του έχει φορέσει η αναθεώρηση του 1986 ως προς την άσκηση ορισμένων ρυθμιστικών αρμοδιοτήτων είτε, ακόμη, και κάποιο από τα δύο προαναφερθέντα θέματα (έστω και με 151).

Τα ανωτέρω προϋποθέτουν, βέβαια, ότι θα πρυτανεύσει επιτέλους νηφαλιότητα και μετριοπάθεια ώστε να μην ξαναχαθεί η ευκαιρία να γίνουν ορισμένες από καιρό ώριμες τροποποιήσεις. Όσο δε για τις ευρύτερες, ριζικότερες αλλά και ιδεολογικοπολιτικά επίμαχες, αυτές θα έχουν μεν προταθεί ένθεν κακείθεν, αλλά θα κριθούν σε ευθετότερο χρόνο και με ευχερέστερη πλέον διαδικασία, αποτελώντας ταυτόχρονα κριτήριο για τη μελλοντική πολιτική και προγραμματική αξιολόγηση των κομμάτων.

πηγή: «Τα Νέα», 23/03/2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής;», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης

Νίκος Παπασπύρου, Επικ. Καθηγητής Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η πολιτική επικαιρότητα επιβάλλει να επανέλθουμε στην ιδέα της εντοπισμένης αναθεώρησης. Υπάρχουν θεσμικές παθογένειες που ανάγονται σε συνταγματικές διατάξεις. Τις γνωρίζουμε. Έχουμε συναίσθηση ότι πρέπει να αλλάξουν. Μπορούμε καλόπιστα να αξιολογήσουμε εναλλακτικούς τρόπους αντιμετώπισης και να αποδεχτούμε εκείνον που λελογισμένα θα προκρίνει η αναθεωρητική Βουλή.

Παράδειγμα: Γνωρίζουμε ότι το σύστημα βεβιασμένης συναίνεσης στην εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας, όπως σήμερα ισχύει, έχει μία παράπλευρη παθογένεια: την πρόωρη διάλυση της Βουλής ακόμη κι αν υπάρχει κυβερνητική σταθερότητα. Μία τέτοια διάλυση διασπά τη σταθερότητα της κυβερνητικής πολιτικής και ευτελίζει την πολιτική λογοδοσία, καθιστώντας την όμηρο της εκάστοτε αντιπολίτευσης με όρους συγκυρίας. Μπορούμε καλόπιστα να εξετάσουμε τρόπους διόρθωσης: σε περίπτωση που δεν επιτυγχάνεται αυξημένη πλειοψηφία μπορεί να προβλεφθεί π.χ. η παράταση της θητείας του Προέδρου (και μετά την άπρακτη παρέλευση ορισμένου χρόνου ενδεχομένως η προσφυγή σε διαδικασία άμεσης εκλογής).

Γιατί λοιπόν να μην επιδιώξουμε μία εντοπισμένη αναθεώρηση; Πρώτος αντίλογος: Διότι δεν υπάρχουν συνθήκες συναίνεσης. Πράγματι, οι πολιτικές συνθήκες είναι συγκρουσιακές. Τι μας κάνει όμως να πιστεύουμε ότι θα είναι λιγότερο συγκρουσιακές στην επόμενη ή την μεθεπόμενη Βουλή; Η διάρκεια της οποίας, σημειωτέον, θα είναι άδηλη ακριβώς εξαιτίας της διάταξης σχετικά με την προεδρική εκλογή. Σε κάθε περίπτωση, έχουμε χρέος να απαιτήσουμε από το πολιτικό σύστημα να μην χρεωθεί τη διαιώνιση ομολογημένα παθολογικών ρυθμίσεων. Και να θέσουμε όσους λαμβάνουν αποφάσεις ενώπιον των ευθυνών τους.

Δεύτερος αντίλογος. Διότι παραγνωρίζει τη σημασία μίας ευρύτερης ιδεολογικής αναθεώρησης. Ο αντίλογος δεν είναι βάσιμος. Τίποτε δεν εμποδίζει την ιδεολογική αναθεώρηση να προχωρήσει παράλληλα με την εντοπισμένη. Στην ίδια αναθεωρητική διαδικασία. Γιατί θα πρέπει η τυχόν αδυναμία επίτευξης ιδεολογικά φορτισμένων τομών να συμπαράσχει τη διόρθωση των κακώς κειμένων;

Από εκεί και πέρα, πρέπει να έχουμε επίγνωση των δυσχερειών της ιδεολογικής αναθεώρησης. Αυτή προϋποθέτει ευρύτερη πολιτική και κοινωνική κινητοποίηση και διαβούλευση, ώστε ορισμένες θέσεις να διακριθούν και να επικρατήσουν, δίχως δισταγμό, στο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

κοινωνικό σώμα. Μακριά από τη λογική της πρόσκαιρης πολιτικής επικράτησης.

Σε κάθε περίπτωση, ας έχουμε κατά νου και μία βαθύτερη επιφύλαξη για τους όρους της ιδεολογικής αντιπαράθεσης σε συνταγματικά ζητήματα. Τα μείζονα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε είναι διαρθρωτικά και διαχρονικά. Σχετίζονται με τις κλειστές δομές της οικονομίας και της κοινωνίας μας. Την έλλειψη αξιοκρατίας και την ανακύκλωση αντιπαραγωγικών δομών με τη διαμεσολάβηση του πελατειακού συστήματος και υπό την ομηρεία ενός αγκυλωμένου, δυσκίνητου κράτους. Οσο δεν εστιάζουμε σε αυτά η αντιπαράθεση συνταγματικών φιλοσοφιών δεν θα είναι γνήσια.

Σε είκοσι χρόνια στον διεθνή καταμερισμό εργασίας το ένα τρίτο των σημερινών θέσεων εργασίας θα είναι εκτός αγοράς. Η συντήρησή τους δε θα είναι βιώσιμη. Και η διάρρηξη του κοινωνικού ιστού που θα ακολουθήσει πλέον επώδυνη. Τι κάνουμε για να προετοιμάσουμε την οικονομία να βρει τον δυναμισμό που θα της επιτρέψει να επιβιώσει; Πώς αντιλαμβανόμαστε τον ρόλο του Συντάγματος και του δημοσίου δικαίου σε μία σφύρα διαδικασία οικονομικής προσαρμογής και κοινωνικής πρόοδου;

Στον βαθμό που παραγνωρίζουμε αυτές τις βαθύτερες προκλήσεις θα αναλίσκόμαστε σε ιδεολογική αντιπαράθεση με όρους θεάματος. Είναι χρέος μας να εξετάσουμε πώς λειτουργούν και πώς απειλούνται οι ανοιχτές δομές στον πλέον ευημερούντα κόσμο και να εμπλουτίσουμε τον συνταγματικό μας λόγο. Ενόσω αυτό επιδιώκεται, είναι σκόπιμο να ξεκινήσουμε από εκείνες τις παθολογίες που είναι εξόφθαλμα διαγνώσιμες: τις θεσμικές. Πρωτίστως, η αντιμετώπιση των θεσμικών παθογενειών έχει προστιθέμενη αξία στην αντιμετώπιση των ευρύτερων προκλήσεων. Οι θεσμοί αποτελούν εγγύηση της δημοκρατίας. Τα θεσμικά οφέλη από μία εντοπισμένη αναθεώρηση μπορούν να συμβάλουν ώστε να είναι περισσότερο διαφανής η λειτουργία της δημοκρατίας, περισσότερο γνήσια η αντιπαράθεση των δημόσιων πολιτικών και περισσότερο φερέγγυα η λογοδοσία για τα αποτελέσματά τους.

πηγή: «Τα Νέα», 29/03/2018

Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική

Πέτρος Παραράς, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, Επίτιμος Αντιπρόεδρος ΣτΕ

Καθ'όσον αφορά την αναθεώρηση του Συντάγματος, όλοι οι ομότεχνοι συμφωνούμε ότι η παράγρ. 6 του άρθρ. 110 Σ, που ορίζει ότι «Δεν επιτρέπεται αναθεώρηση του Συντάγματος πριν περάσει πενταετία από την περάτωση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

της προηγούμενης», είναι υπέρμετρα δεσμευτική, διότι κατ’ουσία καταλήγει στο να απέχει η μία αναθεώρηση από την άλλη τουλάχιστον δέκα χρόνια, αφού η κάθε νέα διαδικασία δύναται να αρχίσει μετά πενταετία «από την περάτωση της προηγούμενης».

Δοθέντος λοιπόν ότι σε συνταγματικά κείμενα άλλων χωρών δεν προβλέπεται τέτοιας έκτασης χρονική δέσμευση για την κίνηση της διαδικασίας αναθεώρησης, με άρθρο μου που δημοσιεύθηκε στην «Καθημερινή» της 15^{ης} Ιανουαρίου 2014, με τίτλο «Συνταγματική αναθεώρηση τώρα», υποστήριξα την άποψη ότι «η παράγρ. 6 του άρθρου 110 Σ (το οποίο δεν αναθεωρείται διότι «αυτοπαραπέμπεται» στις μη αναθεωρητέες διατάξεις) εννοεί την υποχρεωτική πάροδο πενταετίας μόνο για τις διατάξεις εκείνες που πρόσφατα αναθεωρήθηκαν, ενώ για όλες τις άλλες η κάθε Βουλή μπορεί να ξεκινήσει τη διαδικασία αναθεώρησης, αφού γι’ αυτές η πενταετία έχει προ πολλού συμπληρωθεί».

Διαφορετικά, η όποια Κυβέρνηση θα προωθεί, δια της ελεγχόμενης Βουλής, την αναθεώρηση διατάξεων, για τις οποίες πάντως δεν θα είχε διόλου αντίρρηση και η αντιπολίτευση, όπως η τροποποίηση της διαδικασίας εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, στην επόμενη δε Βουλή θα ήταν απλή η υπερψήφιση αυτών των διατάξεων από 151 βουλευτές (παρ. 3 του άρθρου 110 Σ). Με τον τρόπο όμως αυτό, για όλες τις άλλες διατάξεις, για τις οποίες εδώ και χρόνια τονίζεται η ανάγκη τροποποίησής τους, απαγορεύεται η αναθεώρηση, παρά μόνον μετά δεκαετία, ακριβώς λόγω της παρεμβληθείσης άνευρης αναθεώρησης. Κι αυτό θα γίνει διότι προφανώς η Κυβέρνηση στοχεύει, με τον πλάγιο αυτό τρόπο, να μη θιγούν ουσιωδέστατες διατάξεις, οι οποίες όμως εκφράζουν την πολιτική της και από την οποία δεν διανοείται να παρεκκλίνει, όπως είναι π.χ. το άρθρο 16 Σ που απαγορεύει την σύσταση ιδιωτικών πανεπιστημίων από ιδιώτες. Τέτοια όμως τακτική συνιστά καταστρατήγηση του Συντάγματος.

Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από ρεπορτάζ στην «Καθημερινή» (11.3.2018) του Κ.Π. Παπαδίου, η παρούσα Κυβέρνηση θα προτείνει, ενδεχομένως το προσεχές φθινόπωρο, την αναθεώρηση, μεταξύ άλλων, της διαδικασίας εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, όχι όμως και του ως άνω άρθρου 16 Σ. Με τη μεθόδευση όμως αυτή, η επόμενη μεν Βουλή, όπου ως φαίνεται την πλειοψηφία θα έχει η Νέα Δημοκρατία, οφείλει στην πρώτη σύνοδο αυτής να αποφασίσει μόνον για τις προταθείσες για αναθεώρηση διατάξεις, όλες δε οι άλλες θα παγώσουν για άλλα δέκα χρόνια ακόμη! Ενόψει όμως της ερμηνείας που προτείνουμε, η επόμενη Βουλή (φέτος ή του χρόνου) μπορεί, από τη δεύτερη σύνοδο αυτής, να προτείνει την αναθεώρηση και όλων των άλλων διατάξεων, οι οποίες δεν περιλαμβάνονται σ’αυτές που

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

θα προταθούν, όπως π.χ. το άρθρο 16 Σ. Θεωρώ δε ότι η Βουλή αυτή δύναται και από την πρώτη σύνοδο αυτής να ξεκινήσει την παραπάνω διαδικασία, εφόσον θα απορρίψει, καθώς έχει το δικαίωμα, όλες τις προτάσεις της προηγούμενης Βουλής. Η τελευταία σκέψη στηρίζεται στην ερμηνεία της παραγρ. 6: σημαίνει ότι η δεσμευτική πενταετία αρχίζει, μόνον εφόσον η διαδικασία αναθεώρησης θα καταλήξει σε υπερψήφιση, από τη δεύτερη Βουλή, ορισμένων προτάσεων. Αν όμως η διαδικασία αυτή δεν τελεσφορήσει διότι όλες οι προτάσεις θα απορριφθούν, δεν υπάρχει χρονικό σημείο για την έναρξη της πενταετίας και άρα καλώς η μετά τις εκλογές Βουλή μπορεί να ξεκινήσει νέα διαδικασία αναθεώρησης, αφού η προηγούμενη απέβη τελικώς άκαρπη. Η κατά τα άνω ερμηνεία του άρθρου 110 Σ προφανώς δεν συνιστά αναθεώρησή του, όπως δεν συνιστά αναθεώρηση και η ερμηνεία που ήδη έχει γίνει της παραγρ. 1 αυτού, ως προς το ποιες διατάξεις του Συντάγματος καθορίζουν, ειδικότερα, «τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος». Με την προτεινόμενη λοιπόν λύση το Σύνταγμα μπορεί να αναθεωρείται συντομότερα, καθίσταται έτσι πιο ευέλικτο στις ταχέως μεταβαλλόμενες κοινωνικές απαιτήσεις, διότι δεν πρέπει να εξακολουθήσουμε να ζούμε με το παρελθόν. Αυτό το αναπολεί διαρκώς η αριστερή ιδεολογία που είναι κατ'εξοχήν συντηρητική και οπισθοδρομική, αφού φλέγεται να μας κάνει όλους προλετάρους.

πηγή: «Καθημερινή», 16/03/2018

Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών

Θεόδωρος Φορτσάκης, Βουλευτής Επικρατείας της Νέας Δημοκρατίας

Η σκανδαλολογία των ημερών επαναφέρει επιτακτικά στο προσκήνιο το ζήτημα της ποινικής ευθύνης υπουργών και υφυπουργών. Το σκανδαλώδες προνόμιο που διασφαλίζει στους τελευταίους το άρθρο 86 του Συντάγματος συντελεί σημαντικά στην ομολογημένα γενικευμένη απαξίωση του πολιτικού προσωπικού και συνακόλουθα του πολιτικού μας συστήματος. Η απαξίωση αυτή ήδη γεννά οργή των πολιτών. Και όμως, τα πολιτικά κόμματα κωφεύουν στην επείγουσα ανάγκη να ληφθούν απαραίτητα διορθωτικά μέτρα θεσμικής κάθαρσης, με κίνδυνο αναζωπύρωσης των άκρων. Η επίκληση της συνταγματικής αναθεώρησης, χρονοβόρα από τη φύση της, που όλο αναγγέλλεται και όλο αναβάλλεται, λειτουργεί ως πρόσχημα για να αποφύγει ο νομοθέτης να αναλάβει τώρα την ευθύνη που του αναλογεί. Πράγματι, περιμένοντας βαθύτερες συνταγματικές τομές, παραλείπει να εξαντλήσει τις δυνατότητες που παρέχει το σημερινό Σύνταγμα.

Θυμίζω ότι σήμερα η ποινική δίωξη κατά υπουργού ή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

υφυπουργού επιτρέπεται να κινηθεί μόνο με απόφαση της Βουλής, όπου εξ ορισμού η κυβερνητική πλειοψηφία τούς παρέχει δίχτυ ασφαλείας και μάλιστα εντός εξαιρετικά σύντομης αποσβεστικής προθεσμίας, ακόμη και λιγότερο από δύο χρόνια. Καλύπτονται έτσι όλα τα αδικήματά τους που τελούνται «κατά την άσκηση των καθηκόντων τους», όπως εξειδικεύεται και στον εφαρμοστικό νόμο 3126/2003. Δυστυχώς, την αδιαφορία της νομοθετικής συμπλήρωσε η ατολμία της δικαστικής εξουσίας.

Πράγματι, τα δικαστήρια, αντί να ερμηνεύσουν στενά και περιοριστικά τον κύκλο των αδικημάτων που καλύπτονται από την υπουργική προνομία, τον διεύρυναν υπέρμετρα. Κανείς λογικός πολίτης δεν αρνείται την ανάγκη προστασίας των μελών της κυβέρνησης έναντι αδικαιολόγητων διώξεων, αλλιώς ποιος θα αναλάμβανε τέτοια καθήκοντα και πώς θα τα ασκούσε με την ελευθερία που απαιτείται;

Όμως πρέπει το περιεχόμενο των αδικημάτων που τελούνται «κατά την εκτέλεση» των υπουργικών καθηκόντων να ερμηνευτεί στενά, πολύ στενά, όπως επιβάλλουν η αρχή της ισότητας και η έννοια του κράτους δικαίου.

Τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα της εφαρμογής του άρθρου 86 είναι οδυνηρά. Η σημερινή συγκυρία δεν συγχωρεί πλέον καμιά χρονοτριβή. Γι' αυτό οφείλει ο νομοθέτης, εν αναμονή βαθύτερης συνταγματικής μεταρρύθμισης, να αναλάβει αμελλητί, διακομματικά, πρωτοβουλία αυθεντικής ερμηνείας του νόμου. Έτσι, με την έκφραση «κατά την άσκηση των καθηκόντων του» θα νοούνται εφεξής μόνο πράξεις μέλους της κυβέρνησης και υφυπουργού που αφορούν «αυτή καθαυτή» την εκτέλεση των καθηκόντων του, όπως η απιστία ή η παράβαση καθήκοντος. Ρητά θα διευκρινιστεί ότι για λοιπές πράξεις που απλώς σχετίζονται με τα καθήκοντα, π.χ. η δωροληψία ή η εκβίαση, αποκλειστικά αρμόδια είναι η «κοινή» τακτική ποινική δικαιοσύνη, βάζοντας τέλος στην αδικαιολόγητη προνομιακή αντιμετώπιση. Ακόμη και αν θεωρηθεί ότι η άκρως περιοριστική αυτή νομοθετική ερμηνεία «ακουμπά» το συνταγματικό όριο, θα είναι εξαιρετικά δύσκολο να την αγνοήσει η δικαστική εξουσία. Και πάντως, ας αναλάβει η τελευταία μια τέτοια ευθύνη.

Η υιοθέτηση αυτής της ορθής αυθεντικής ερμηνείας θα επιτρέψει την αποτελεσματικότερη λειτουργία του θεσμού, οδηγώντας σε άμεση εκτόνωση της σωρευμένης κοινωνικής κατακραυγής. Αποτελεί το πρώτο γενναίο μέτρο σε μια εκστρατεία περιορισμού προνομίων πολιτικών προσώπων και αντιμετώπισης σημαντικών παθογενειών του θεσμικού πολιτικού συστήματος, που αποτελούν εστία δημοκρατικής δυσλειτουργίας. Θα επανέλθω γι' αυτά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

Το πολιτικό προσωπικό καλείται να συνειδητοποιήσει ότι οι ιμάντες μεταφοράς των κοινωνικών αιτημάτων προς το πολιτειακό σύστημα, ώστε αυτά να ληφθούν υπόψη και ενδεχομένως ικανοποιηθούν, έχουν διαρραγεί. Η διαιώνιση της αναντιστοιχίας κοινωνικού υποδομήματος και πολιτικού υπερδομήματος τελικώς θα διεμβολίσει το πολιτικό σύστημα, με όλους τους κινδύνους που αυτό συνεπάγεται για τη δημοκρατία. Ας αφυπνισθούμε, πριν είναι αργά!

πηγή: «Η Καθημερινή», 11/03/2018

Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση «Novartis» και ο «φυσικός» δικαστής

Χαράλαμπος Τσιλιώτης, Επίκουρος Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Η ειδική κοινοβουλευτική (προανακριτική) επιτροπή που συνεστήθη με απόφαση της Ολομέλειας του Βουλής κατ' άρθρο 86 παρ. 3 εδ. β' Σ κακοφορμίστηκε από την αρχή και μοιραία θα έχει άδοξο τέλος, όπως και η όλη υπόθεση, τουλάχιστον σε κοινοβουλευτικό επίπεδο. Ως γνωστόν, σύμφωνα με το άρθρο 86 παρ. 1-3 Σ δίωξη, ανάκριση, προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση κατά μελών που είναι ή διετέλεσαν μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί για αδικήματα που φέρεται να τελέστηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους δεν επιτρέπεται χωρίς προηγούμενη απόφαση της Βουλής, που λαμβάνεται ύστερα από πρόταση 30 τουλάχιστον Βουλευτών, συγκρότηση ειδικής κοινοβουλευτικής επιτροπής προς διερεύνηση των κατηγοριών και τελικά απόφαση για την άσκηση ή μη ποινικής δίωξης με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των Βουλευτών.

Από τον συνδυασμό των παραπάνω παραγράφων του άρθρου 86 Σ γίνεται σαφές ότι για μεν τα αδικήματα που φέρεται να τελέστηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων των παραπάνω προσώπων την αποκλειστική αρμοδιότητα έχει η Βουλή, για δε τα αδικήματα που δεν τελέστηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων των εν λόγω προσώπων αποκλειστικά αρμόδια είναι τα όργανα της Δικαιοσύνης, όπως η δικαιοδοσία και οι αρμοδιότητές τους καθορίζονται από το Σύνταγμα και τους νόμους, κυρίως τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Με τα παραπάνω οριοθετείται σαφώς από το Σύνταγμα η δικαιοδοσία εκάστου οργάνου, τα οποία λόγω του ότι ασκούν δικαστικές και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες εμπίπτουν στην έννοια του «φυσικού» δικαστή του άρθρου 8 Σ.

Κατά συνέπεια τα όσα ακούγονται τον τελευταίο καιρό ότι η Βουλή είναι τάχα αναρμόδια να ελέγξει τα παραπάνω αδικήματα και ότι αρμόδιος είναι ο «φυσικός δικαστής» είναι και ανεύθυνα και αποπροσανατολιστικά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

και δεν αποδίδουν το γράμμα και το πνεύμα του Συντάγματος, εφόσον για τα παραπάνω αδικήματα η Βουλή είναι ο «φυσικός» δικαστής.

Άλλωστε η σύμφωνα με το άρθρο 86 παρ. 3 υποπαρ. 2 Σ άσκηση της αρμοδιότητας της Βουλής δεν περιλαμβάνει μόνο την άσκηση ποινικής δίωξης, όπως επίσης αβάσιμα και αποπροσανατολιστικά υποστηρίζεται, η οποία ασκείται κατά την παρ. 3 υποπαρ. 1 εδ. δ΄ του άρθρου 86 αλλά και την κατά την παρ. 2 του ίδιου άρθρου ανάκριση, προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση, η οποία αποφασίζεται από την Ολομέλεια της Βουλής με την σύσταση της ειδικής κοινοβουλευτικής (προανακριτικής) επιτροπής σύμφωνα με τα εδ. α΄ και β΄ της παρ. 3 υποπαρ. 2.

Συνεπώς, η Ολομέλεια της Βουλής με την απόφασή της να συστήσει την ειδική κοινοβουλευτική Επιτροπή για την διερεύνηση τυχόν τέλεσης των αδικημάτων που φέρεται ότι τελέστηκαν κατά την πρόταση των κυβερνητικών Βουλευτών απεφάνθη καλώς ή κακώς ότι η Βουλή έχει την σχετική αρμοδιότητα.

Συνεπώς, η ειδική κοινοβουλευτική Επιτροπή δεσμεύεται από την εντολή που έχει από την Ολομέλεια να διερευνήσει τυχόν τέλεση των φερομένων αδικημάτων για τα εγκαλούμενα πρόσωπα.

Στην από 12-2-2018 Πρόταση του συνόλου των μελών των κοινοβουλευτικών ομάδων ΣΥΡΙΖΑ και ΑΝΕΛ φέρεται ότι υπάρχουν ενδείξεις τελέσεως των αδικημάτων της απιστίας και της παθητικής δωροδοκίας για 8 πρώην Υπουργούς και 2 πρώην Πρωθυπουργούς, τα οποία, κατά την πρόταση, φέρεται να τελέστηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Επίσης, επισημαίνεται ότι υφίστανται ενδείξεις τελέσεως του αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, το οποίο κατόπιν των δικαστικών αποφάσεων στις υποθέσεις Τσοχατζόπουλου και Μαντέλη, θεωρείται αδίκημα που δεν εμπίπτει σε αυτά που τελούνται κατά την άσκηση των καθηκόντων μελών της Κυβέρνησης, κατά συνέπεια η διερεύνηση τέλεσής του και η εκδίκασή του εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Δικαιοσύνης.

Από το ίδιο κείμενο προκύπτει, όπως ρητά επισημαίνεται, ότι τα παραπάνω αδικήματα έχουν υποπέσει στην αποσβεστική προθεσμία του άρθρου 86 παρ. 3 υποπαρ. 2 Σ, κατά συνέπεια και κατά την ίδια την πρόταση δεν θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στην πρόταση με βάση την οποία αποφασίστηκε η σύσταση της ειδικής κοινοβουλευτικής επιτροπής.

Είναι πρόδηλο, λοιπόν, ότι οι Βουλευτές που συνυπέγραψαν την Πρόταση και στην συνέχεια ψήφισαν υπέρ της σύστασης της Επιτροπής για τα ίδια αδικήματα,

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

αντιφάσκουν με τον ίδιο τους τον εαυτό κατά τρόπο θεσμικά ανεπίτρεπτο.

Θέμα, λοιπόν, επιστροφής της δικογραφίας στην Δικαιοσύνη δεν τίθεται, διότι η μεν Δικαιοσύνη διά των αρμοδίων Εισαγγελέων συνεχίζει να διερευνά ως έχει δικαιοδοσία, αρμοδιότητα και καθήκον την τέλεση του αδικήματος της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή τυχόν άλλα αδικήματα που δεν εμπίπτουν σε αυτά που τελούνται κατά την άσκηση των υπουργικών ή πρωθυπουργικών καθηκόντων, για τα λοιπά αδικήματα που εμπίπτουν στα τελευταία αποκλειστικά αρμόδια είναι η Βουλή να διερευνήσει τυχόν τέλεσή τους.

Εάν πάλι η έλλειψη «αρμοδιότητας» σχετίζεται με την παραγραφή ή την επέλευση της αποσβεστικής προθεσμίας για την Βουλή να ασκήσει την δίωξη, αυτό ήταν γνωστό στην Ολομέλεια της Βουλής και βεβαίως σε όσους Βουλευτές ψήφισαν υπέρ της σύστασης της ειδικής επιτροπής, όταν αυτή αποφάσισε την σύστασή της.

Τι εξυπηρετεί, λοιπόν, η όψιμη απόφαση περί παραγραφής όταν οι ίδιοι οι κυβερνητικοί Βουλευτές είχαν και γνώση και συνείδηση ότι τα φερόμενα αδικήματα έχουν υποπέσει προ πολλού σε αυτήν; Γιατί, παρ' όλα αυτά, η επιτροπή δεν προβαίνει στην ουσιαστική διερεύνηση των φερομένων αδικημάτων με όλες τις αρμοδιότητες που έχει σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 5 Ν. 3126/2003, ως έχει εντολή από την Ολομέλεια της Βουλής;

Εάν πάλι η Ολομέλεια της Βουλής αμφέβαλε και για το θέμα της ουσιαστικής βασιμότητας των κατηγοριών και για το θέμα της αποσβεστικής προθεσμίας γιατί δεν έκανε χρήση της δυνατότητας που της παρέχει το άρθρο 5 παρ. 2 και 3 του ίδιου νόμου, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το άρθρο 2 Ν. 3961/2011 και να αποφασίσει την σύσταση του τριμελούς γνωμοδοτικού οργάνου, αποτελούμενου από τρεις ανώτατους και ανώτερους εισαγγελείς;

Νομίζω ότι η απάντηση είναι στο ότι ο όλος χειρισμός του θέματος από την κυβερνητική πλειοψηφία αποτελεί μνημείο προχειρότητας και προσπάθειας αντλήσεως μικροκομματικών ωφελημάτων μέσω της σπύλωσης των πολιτικών της αντιπάλων, σε μια περίοδο ιδιαίτερα κρίσιμη για την πορεία των εθνικών μας θεμάτων, όπου η εθνική ομοψυχία και συνοχή είναι περισσότερο απαραίτητη από ποτέ.

πηγή: «η Καθημερινή», 29/03/2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;

Ακρίτας Καϊδατζής, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, ΑΠΘ

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 2 του Συντάγματος του 1975, η ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης των Ελλήνων πράγματι αποτελεί αποστολή του κράτους.

Όμως, ενώ η αντίστοιχη διάταξη του μετεμφυλιακού Συντάγματος του 1952 συνέδεε την ηθική αγωγή των Ελλήνων με τον αλήστου μνήμης ελληνοχριστιανικό πολιτισμό, από το Σύνταγμά μας σήμερα απουσιάζει οποιαδήποτε σχετική αναφορά.

Αντιθέτως, η θρησκευτική ελευθερία και η ελευθερία της θρησκευτικής εκπαίδευσης κατοχυρώνονται εξίσου για όλους και για τον καθένα – και όχι μόνο για τους Έλληνες. Άλλωστε, ούτε όλοι οι Έλληνες είναι χριστιανοί ούτε, βεβαίως, όλοι οι χριστιανοί Έλληνες.

Πώς συνδυάζεται η υποχρέωση του κράτους να προάγει τη θρησκευτική συνείδηση στα σχολεία με το δικαίωμα του καθενός να καθορίζει ελεύθερα τη σχέση του με το θείο και να διαπαιδαγωγεί τα παιδιά του σύμφωνα με την πίστη του;

Η απάντηση μοιάζει απλή: Το σχολείο να καλλιεργεί το θρησκευτικό συναίσθημα των μαθητών και να ενθαρρύνει τη σχέση τους με το θείο, χωρίς όμως να «κατηχεί», χωρίς δηλαδή να επιβάλλει τη διδασκαλία συγκεκριμένου δόγματος.

Η συζήτηση αυτή, ως προς τον θρησκευτολογικό αντί του ομολογιακού χαρακτήρα του μαθήματος των Θρησκευτικών, έχει γίνει προ πολλού και στη χώρα μας.

Αρκούμαι να παραπέμψω στο βιβλίο του Γιώργου Σωτηρέλη «Θρησκεία και Εκπαίδευση» (1998) κι αν πέρασαν είκοσι ολόκληρα χρόνια αφότου γράφτηκε.

Κατά την αντίληψη της Εκκλησίας της Ελλάδος, εάν το μάθημα των Θρησκευτικών μετατραπεί σε θρησκευτολογικό, θίγεται το δικαίωμα των ορθόδοξων χριστιανών να διαπαιδαγωγούνται θρησκευτικά σύμφωνα με τα δόγματα της πίστης τους.

Στη σκέψη αυτή υπάρχει μια εγγενής αντίφαση. Αν η ορθόδοξη πλειοψηφία έχει την αξίωση για θρησκευτική εκπαίδευση σύμφωνα με τα δόγματα της πίστης της, τότε την ίδια αξίωση, ενόψει της συνταγματικής ισονομίας, θα πρέπει να έχουν και όσοι δεν ανήκουν στην πλειοψηφία.

Αυτό όμως θα σήμαινε ότι κάθε μαθητής, ανάλογα με το δόγμα στο οποίο ανήκει, θα έπρεπε να διδάσκεται διαφορετικό μάθημα Θρησκευτικών.

Ακόμα κι αν ήταν πρακτικά εφικτό –που δεν είναι σε σχολεία με ανομοιογενή θρησκευτικά πληθυσμό–, κάτι τέτοιο θα απαιτούσε ο κάθε μαθητής να δηλώνει και να δημοσιοποιεί το δόγμα του, κάτι που απαγορεύεται από το Σύνταγμα.

www.cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής;», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

Κυρίως όμως η ερμηνεία αυτή βασίζεται σε μια θεμελιώδη παρανόηση.

Σε αντίθεση με το Σύνταγμα του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού της περιόδου 1952-1967, το Σύνταγμα μας ορίζει ως αποστολή του σχολείου τη θρησκευτική διαπαιδαγώγηση γενικά και όχι την κατήχηση σε ορισμένο δόγμα. Αυτή παραμένει αποστολή της οικογένειας και, κυρίως, των ίδιων των εκκλησιών. Γι' αυτό ακριβώς υπάρχουν τα κατηχητικά σχολεία.

Επομένως, η διδασκαλία ενός ομολογιακού (ορθόδοξου χριστιανικού) μαθήματος στην εκπαίδευση δεν είναι συμβατή με το Σύνταγμα.

Βεβαίως, κάθε πολίτης δικαιούται να ερμηνεύει το Σύνταγμα έτσι όπως βολεύει τις πεποιθήσεις του. Το ίδιο και η Εκκλησία της Ελλάδος, η οποία συχνά-πυκνά ερμηνεύει τις συνταγματικές διατάξεις υπό το πρίσμα του δόγματός της. Όμως τα όργανα της πολιτείας, νομοθέτης, κυβέρνηση και δικαστήρια, δεν έχουν τέτοια ελευθεριότητα.

Οι αποφάσεις τους οφείλουν να κινούνται εντός του πλαισίου που θέτουν οι θεμελιώδεις αρχές του πολιτεύματός μας και ο ευρωπαϊκός νομικός πολιτισμός. Κυρίως: να σέβονται τον φιλελεύθερο, δημοκρατικό, πλουραλιστικό και ουδετερόθρησκο χαρακτήρα του ελληνικού κράτους.

Ακυρώνοντας την υπουργική απόφαση για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών μετά από αίτηση γνωστού ιεράρχη, το Συμβούλιο της Επικρατείας μοιάζει σαν να δίκασε βάσει του Συντάγματος του 1952-1967 και των αρχών του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού και όχι βάσει του ισχύοντος Συντάγματος.

Η συγκυρία το 'φερε η απόφασή του να βγει λίγες μέρες μετά από μια άλλη δίκη ιεράρχη που απασχόλησε τη δημοσιότητα.

Δεν μπορεί να αποφύγει κανείς το ερώτημα: Πώς δικαιολογείται αυτή η προνομιακή πρόσβαση της Εκκλησίας στη Δικαιοσύνη;

πηγή: «efsyn.gr», 21/03/2018

Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;

Αντώνης Γ. Καραμπατζός, Αναπλ. Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Αλήθεια, πόσοι γνωρίζουμε ότι στη χώρα μας είμαστε όλοι δωρητές οργάνων, εκτός αν δηλώσουμε ρητώς την αντίρρησή μας; Κι όμως, έτσι έχουν κατ' αρχήν τα πράγματα: σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 2 Ν. 3984/2011 - όπως τροποποιήθηκε προσφάτως με το άρθρο 260 παρ. 2 Ν. 4512/2018 -, «η αφαίρεση ενός ή περισσότερων οργάνων, ιστών και κυττάρων από ενήλικο, θανόν πρόσωπο πραγματοποιείται: α) με τη σύμφωνη γνώμη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

της οικογένειας εφόσον, όσο ζούσε, δεν είχε εκφράσει την αντίθεσή του...».

Δίχως αμφιβολία, όπως μαρτυρεί και η διεθνής εμπειρία, με τη θέση ενός τέτοιου κανόνα προεπιλογής (default/opt-out rule) μπορεί να επιτευχθεί μια δραστική αύξηση του ποσοστού των δωρητών. Μια τέτοια αύξηση είναι, μάλιστα, απολύτως ευκαταία στη χώρα μας, που έχει μακρά λίστα αναμονής μοσχευμάτων, με αποτέλεσμα οι συνάνθρωποί μας που χρειάζονται μόσχευμα να βιώνουν μια δραματική κατάσταση. Είναι, όμως, πράγματι αυτός ο ενδεδειγμένος και πρακτικά αποτελεσματικός τρόπος αντιμετώπισης ενός τόσο σοβαρού προβλήματος;

Εν πρώτοις, με τον ανωτέρω κανόνα προεπιλογής, και ελλείψει σχετικής ενημέρωσης, κατ' ουσίαν υφαρπάσσεται η συναίνεσή μας για μια τόσο κρίσιμη βιοτική απόφαση. Στην υφαρπαγή αυτή τίθεται, βέβαια, ένα όριο με την προϋπόθεση της σύμφωνης γνώμης της οικογένειας - όριο όμως που δεν αναιρεί τον προβληματικό χαρακτήρα της ρύθμισης. Το βασικό επί της αρχής πρόβλημα που γεννάται εδώ είναι ότι συχνά δεν γνωρίζουμε την ύπαρξη της προεπιλογής αυτής και έτσι παραμένουμε σ' αυτήν από απλή άγνοια.

Εν γένει δε, για να είναι αποδεκτή μια προεπιλογή ιδίως σε μείζονος σημασίας ζητήματα, όπως αυτό της αυτοδιάθεσης του σώματός μας, θα πρέπει α) να ενημερωνόμαστε με σαφήνεια για την ύπαρξη της προεπιλογής (λ.χ. μέσω μιας δημόσιας εκστρατείας ενημέρωσης) και β) να μην υποχρεούμαστε να καταβάλουμε σημαντικό κόπο (ενέργεια, χρόνο κ.λπ.), προκειμένου να εκδηλώσουμε την αντίθεσή μας στην προεπιλογή.

Τις προϋποθέσεις αυτές, ωστόσο, εξακολουθεί να μην πληροί η νομοθεσία μας περί δωρεάς οργάνων: αφενός μεν δεν υφίσταται ευρεία ενημέρωση των πολιτών για την αυτόματη, ένεκα προεπιλογής, κτήση της ιδιότητας του δότη, αφετέρου δε η διαδικασία της δήλωσης περί αντιρρήσεως παραμένει εντόνως γραφειοκρατική, καθώς απαιτείται σχετική δήλωση προς τον Εθνικό Οργανισμό Μεταμοσχεύσεων με βεβαίωση γνησίου της υπογραφής (άρθρο 9 παρ. 3 Ν. 3984/2011).

Εν όψει των παραπάνω, θα ήταν προτιμότερο να υιοθετούσε ο νομοθέτης μια διαφορετική λύση: θα μπορούσε να μην προκαταλαμβάνει τη θέση των πολιτών, αλλά να τους καλεί να λάβουν υποχρεωτικά θέση επί του ζητήματος, αφήνοντας λ.χ. κενό ένα σχετικό τετραγωνίδιο στη φορολογική δήλωση και μην επιτρέποντας την υποβολή αυτής χωρίς τη θετική ή αρνητική απάντηση του πολίτη επί του ερωτήματος της δωρεάς οργάνων, αφού μάλιστα πρώτα θα έχει λάβει εκείνος επαρκή ενημέρωση, μέσω ενός υπερσυνδέσμου, για το πόσο σημαντική είναι η δωρεά. Έτσι, με την απλή σήμανση ενός τετραγωνιδίου κατά τη διαδικτυακή υποβολή της φορολογικής δήλωσης,

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

ο πολίτης θα υποβάλλεται σε έναν αμελητέο κόπο προκειμένου να δεχθεί ή να αρνηθεί την ιδιότητα του δωρητή (σημειωτέον ότι η ίδια μέθοδος θα μπορούσε να επεκταθεί και σε άλλα ζητήματα, όπως λ.χ. πού θα επιθυμούσε ο φορολογούμενος να διοχετευθεί ένα τμήμα των φόρων του, όπως γίνεται ήδη σε άλλες χώρες).

Υπό την εκδοχή αυτή ενός συστήματος αναγκαστικής επιλογής - το οποίο προκρίνουν εν προκειμένω και οι Αμερικανοί καθηγητές Κας Σάνστιν και Ρίτσαρντ Θέιλερ, κατά τα λοιπά ένθερμοι υποστηρικτές των κανόνων προεπιλογής (βλ. και Καραμπατζό, «Καθημερινή» της 15.10.2017) -, αφενός μεν η ελευθερία επιλογής των πολιτών θα γίνεται σεβαστή, αφού θα ερωτώνται σχετικώς και μόνον εφόσον συμφωνούν ρητώς θα καθίστανται δωρητές, αφετέρου δε η τυχόν ρητή απόφασή τους υπέρ της δωρεάς θα γίνεται μετέπειτα ευκολότερα σεβαστή από τους συγγενείς τους και δεν θα προσκρούει στην αντίθεσή τους (που ούτως ή άλλως θα είναι αδιάφορη).

Το πρότυπο αυτό της αναγκαστικής επιλογής πράγματι περιφρουρεί την ελευθερία επιλογής μας. Αποτίει δε έτσι σεβασμό και στην προσωπική αυτονομία και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, οι οποίες και επιτάσσουν ο καθένας μας να έχει τη δυνατότητα να γράφει ο ίδιος το βιβλίο της ζωής του (self-authorship). Και η θεμελιώδης αυτή δυνατότητα δέχεται καίριο πλήγμα, όταν θεσπίζονται κανόνες προεπιλογής που επενεργούν πίσω από την πλάτη μας, δεν γίνονται δηλαδή αντιληπτοί από εμάς, μολονότι εν τέλει μάς δεσμεύουν.

Ήδη πριν από έναν ολόκληρο αιώνα, ο μεγάλος Αμερικανός δικαστής Καρντόζο εξήρε, στην απόφαση-ορόσημο «Schloendorff v. Society of New York Hospital» (1914), τη σημασία της ελευθερίας του αυτοκαθορισμού: «Κάθε ανθρώπινο ον, ενήλικο και έχον σώας τας φρένας, έχει το δικαίωμα να καθορίζει το ίδιο τι θα συμβεί με το δικό του σώμα...». Της θεμελιακής αυτής θέσης δεν μπορεί να αφίσταται ένας σύγχρονος φιλελεύθερος νομοθέτης.

πηγή: «το Βήμα», 18/03/2018

Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής

Steven Levitsky, Καθηγητής Διακυβέρνησης του Harvard University

«Ο θάνατος της δημοκρατίας συμβαίνει στην κάλη», προειδοποιεί ο καθηγητής Διακυβέρνησης του Χάρβαρντ Steven Levitsky. Συνομιλήσαμε μαζί του με αφορμή το βιβλίο «How Democracies Die» («Πώς πεθαίνουν οι δημοκρατίες») που συνέγραψε με τον συνάδελφό του στο Χάρβαρντ Ντάνιελ Ζίμπλατ. Η μελέτη κυκλοφόρησε πρόσφατα στις ΗΠΑ και επιχειρεί να εξηγήσει την ασθένεια που πλήττει τη δημοκρατία και οδηγεί στην

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

αθόρυβη μετάλλαξη ολοένα και περισσότερων χωρών σε κεκαλυμμένες δικτατορίες.

Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής. Από την Ουγγαρία έως τη Βενεζουέλα και από την Πολωνία έως τη Ρωσία διαπιστώνεται ότι οι πολίτες καθυστερούν να αντιληφθούν ότι έχουν αναδείξει στην εξουσία ηγέτες που τους εγκλωβίζουν σε μια παράλληλη πραγματικότητα, η οποία καθιστά δυσχερή την εναλλαγή στην εξουσία.

Το φαινόμενο εξηγείται από το γεγονός ότι οι λαοί συνειδητοποιούν τον θάνατο της δημοκρατίας μόνο αν εκδηλωθεί ένα κλασικό πραξικόπημα σαν αυτό του Παπαδόπουλου το 1967 ή του Πινοσέτ στη Χιλή το 1973. Οι δραματικές ανατροπές, όμως, σπανίζουν σήμερα. Η διασύνδεση των οικονομιών, η τεχνολογική επανάσταση και η διάχυση της ενημέρωσης διαμορφώνουν ένα δυναμικό πολιτικό και κοινωνικό πεδίο που δεν μπορεί να ελεγχθεί από έναν νέο ηγέτη απλώς και μόνο με μερικά τανκς και κάποιες πολιτικές συλλήψεις.

Η νομιμοποίηση

Γι' αυτό ο επίδοξος δικτάτορας, σύμφωνα με τον Levitsky, πρέπει να υπερβεί δύο εμπόδια. Πρώτον, πρέπει να ρίξει στάχτη στα μάτια των πολιτών και να κατακτήσει δημοκρατικά την εξουσία προκειμένου να εξασφαλίσει την απαιτούμενη νομιμοποίηση και το κάλυμμα για τις αντιδημοκρατικές πρωτοβουλίες που θα αναλάβει στη συνέχεια. Δεύτερον, και σημαντικότερο, αφού εισέλθει μέσα στο κύτταρο της δημοκρατίας, δεν καταργεί, ασφαλώς, το δικαίωμα ψήφου, αλλά μέσα από τη χειραγώγηση του Κοινοβουλίου, της Δικαιοσύνης και των μέσων ενημέρωσης, περιορίζει, κατευθύνει και προδιαγράφει τις πολιτικές επιλογές των πολιτών. Πολλοί εφησυχάζουν πιστεύοντας ότι οι θεσμικές δικλίδες ασφαλείας (checks and balances) θα αποτρέψουν την κατάχρηση της εξουσίας. Όμως οι δικλίδες ασφαλείας είναι αυτοματισμοί που δεν λειτουργούν χωρίς τη συνεχή υπεράσπισή τους από θεσμικούς αξιωματούχους και την κοινωνία των πολιτών. Αν η υπεράσπιση αυτή εκλείψει μέσα σε ένα κλίμα εκβιασμών, διώξεων και συναλλαγής, τότε οι αυτοματισμοί ατονούν και απενεργοποιούνται.

Οι μεταβολές εξελίσσονται με ρυθμό ανεπαίσθητο. Το Κοινοβούλιο τροποποιεί τους νόμους, τον εκλογικό νόμο και το Σύνταγμα προς όφελος του καθεστώτος και χρησιμοποιείται για τον εκβιασμό της αντιπολίτευσης και την ποινικοποίηση της πολιτικής ζωής. Η Δικαιοσύνη συνθηκολογεί και επιστρατεύεται για τον εκφοβισμό και την τιμωρία πολιτικών αντιπάλων και οικονομικών συμφερόντων που δεν συμβιβάζονται με την εξουσία. Τα μέσα ενημέρωσης γίνονται όμηροι των φορολογικών και τραπεζικών αρχών και ελέγχονται ή αγοράζονται από

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

επιχειρηματίες που χρηματοδοτούνται από την κυβέρνηση ή είναι ευάλωτοι στις πιέσεις της, με αποτέλεσμα να καταφεύγουν στην αυτολογοκρισία και να επιδιώκουν τη συναλλαγή με την εξουσία. Αυτή είναι η συνταγή για την υπονόμηση της δημοκρατίας και εφαρμόζεται σε όλες τις ευπαθείς χώρες σχεδόν με τον ίδιο πανομοιότυπο τρόπο, την ίδια ώρα που όσοι προειδοποιούν και καταγγέλλουν το φαινόμενο αντιμετωπίζονται με συγκατάβαση ως «υπερβολικοί».

Η άμεση δημοκρατία, επιβεβαιώνει ο Levitsky, επιστρατεύεται κατά κόρον για την υπονόμηση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και την αποδυνάμωση των θεσμών που εμποδίζουν τον αυταρχικό ηγέτη από την κατάχρηση της εξουσίας. Τα δημοψηφίσματα θαμπώνουν τους πολίτες ότι δήθεν ανοίγουν τον δρόμο για την «πραγματική δημοκρατία», ενώ στην πραγματικότητα χρησιμοποιούνται για την αμφισβήτηση και την κατάργηση θεσμικών πλαισίων (π.χ. εθνικό σύνταγμα, ανώτατο δικαστήριο, συμμετοχή στην Ευρώπη) που περιφρουρούν τη δημοκρατία μέσα από την οριοθέτηση της εξουσίας των κυβερνώντων.

Ο αυταρχικός ηγέτης προκηρύσσει δημοψηφίσματα προκειμένου να απαλλαγεί από θεσμούς που δεν του επιτρέπουν να ασκήσει ενισχυμένες εξουσίες. Οι πολίτες «απελευθερώνουν» τον ηγέτη από ενοχλητικούς δημοκρατικούς θεσμούς, αλλά όταν αντιλαμβάνονται το λάθος τους, διαπιστώνουν ότι δεν διαθέτουν πλέον τους θεσμικούς μηχανισμούς που διευκολύνουν την αντικατάστασή του. Και ασφαλώς, ο ρόλος της οικονομίας είναι κρίσιμος για την ευρωστία της δημοκρατίας. Οι λαοί υπερασπίζονται τη δημοκρατία μόνο όταν θεωρούν ότι τους εξασφαλίζει την ευημερία.

Πώς αναγνωρίζουμε εγκαίρως έναν πολιτικό που παραμονεύει για να υπονομεύσει τη δημοκρατία και να εγκατασταθεί μόνιμα στην εξουσία; Εύκολο, λέει ο Levitsky. Ο αυταρχικός ηγέτης του αύριο αμφισβητεί τους θεσμούς, απειλεί τους αντιπάλους του, δικαιολογεί τη βία, επικαλείται συνωμοσίες και επιτίθεται στα μέσα ενημέρωσης. Ο Ντόναλντ Τραμπ είναι σαφώς ένας γνήσιος εκπρόσωπος αυτής της κατηγορίας πολιτικών, αλλά ο Levitsky δεν πιστεύει ότι η ανάδειξή του στην προεδρία των ΗΠΑ οφείλεται σε μια «μαύρη επιχείρηση» των Ρώσων. Η έρευνα του Αμερικανού ειδικού εισαγγελέα Ρόμπερτ Μιούλερ για τη ρωσική ανάμειξη στις αμερικανικές εκλογές έδειξε πρόσφατα ότι η Μόσχα, με το απόρρητο Project Lakhta που υλοποιήθηκε από τη «φάρμα των τρολς» στην περιοχή Lakhta της Αγίας Πετρούπολης, έχει επιτεθεί σε πολλές δυτικές χώρες με επιχειρήσεις παραπληροφόρησης και προγράμματα πρόκλησης τεχνητής όξυνσης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

Δυσάρεστες εκπλήξεις

Ο Levitsky, όμως, τονίζει ότι οι πρωτοβουλίες αυτές δεν θα είχαν κανένα αποτέλεσμα αν η αμερικανική δημοκρατία ήταν υγιής, αν οι Ρεπουμπλικανοί δεν ήταν έτοιμοι να κάνουν τα πάντα, ακόμα και να υποταχθούν σε έναν Τραμπ, προκειμένου να κερδίσουν τον Λευκό Οίκο. Εκτιμά ωστόσο ότι η έρευνα του Μιούλερ μπορεί σύντομα να επιφυλάσσει δυσάρεστες εκπλήξεις για πολλούς στον «κύκλο Τραμπ», αν όχι για τον ίδιο τον πρόεδρο των ΗΠΑ.

Η μελέτη του βιβλίου προκαλεί άβολους συνειρμούς καθώς η ελληνική δημοκρατία δεν χαίρει άκρας υγείας, αλλά τα ευχάριστα νέα είναι ότι υπάρχει θεραπεία. Η θεραπεία είναι η επαγρύπνηση των εκπροσώπων των θεσμών, η συνείδηση του καθήκοντος ως πατριωτική ευθύνη, η λήψη προληπτικών μέτρων και ο αιφνιδιασμός προτού τα πράγματα γίνουν ακόμα χειρότερα, η αποφασιστική εγκατάλειψη του εφησυχασμού, η οργάνωση κινητοποιήσεων και η ενεργοποίηση διαύλων πληροφόρησης, με κάθε τρόπο και με όλα τα διαθέσιμα μέσα ενημέρωσης. Όλα αυτά μαζί παράγουν τα αντισώματα που καταπολεμούν την ασθένεια και διαμορφώνουν τις συνθήκες προκειμένου οι δημοκρατικές δυνάμεις να κερδίσουν τις εκλογές. Γιατί στην κάλη πραγματοποιείται όχι μόνο ο θάνατος αλλά και η ανάσταση της δημοκρατίας.

πηγή: «Η Καθημερινή», 11/03/2018

Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;

Νίκος Μαραντζίδης, Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Οι ευρωπαϊκές ελίτ αντιμετωπίζουν την άνοδο του λαϊκισμού με αμηχανία και νευρικότητα. Η πρωτιά του Κινήματος των 5 Αστέρων (M5S) στην Ιταλία, με το εντυπωσιακό 32%, αιφνιδίασε πολλούς. Μάλιστα, το ποσοστό του κόμματος ήταν υψηλότερο στις φτωχές περιοχές της χώρας. Στον ιταλικό Νότο, στην Πούλια, στην Καλαβρία, στη Σαρδηνία και στη Σικελία, όπου το κατά κεφαλήν ΑΕΠ βρίσκεται στο 60-70% της Ε.Ε. και η διαφθορά ξεχειλίζει, το M5S σάρωσε κερδίζοντας 40-50% των ψήφων. Ανάμεσα στους νέους το M5S ξεπέρασε το 40%.

Εντέλει, το επώδυνο ερώτημα αναδύεται: έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές; Έχουν τρελαθεί οι πολίτες και ψηφίζουν «παλαβά» κόμματα ή μήπως μερικά πράγματα πάνε όντως στραβά; Συμφωνώ, ο λαϊκισμός έχει όλα τα κακά του κόσμου. Στηρίζεται σε αφελή σχήματα και ψευδείς προσλήψεις της πραγματικότητας, γεμάτες θεωρίες συνωμοσίας και φθόνο. Αγνοεί σύνθετες διεθνείς πραγματικότητες και επιστημονικές παραδοχές. Οι

cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

περισσότερες από τις λύσεις που προτείνει είναι για τα σκουπίδια, όταν δεν είναι για γέλια, και γι' αυτό η «κωλοτούμπα» που ακολουθεί την επιτυχία του είναι προβλέψιμη.

Αν μείνουμε όμως στα παραπάνω, τότε δεν καταλάβαμε πολλά. Η ζήτηση για λαϊκισμό τα τελευταία χρόνια σχετίζεται, πέρα από την οικονομική κρίση, και με τον θυμό των πολιτών για τη διαφθορά και τις άλλες παθογένειες της πολιτικής ζωής. Οι πολίτες είναι πεισμένοι πως η πολιτική είναι ένα «club privé» με ακριβό εισιτήριο εισόδου. Ιδιαίτερα στη νότια και στην ανατολική Ευρώπη το πολιτικό σύστημα λειτουργεί ως μια ολιγοπωλιακή αγορά, ένα κλαμπ για ελίτ που σε μεγάλο βαθμό αξιοποιούν τα «δίκτυά» τους και διαμορφώνουν σχέσεις διαπλοκής νόμιμες, παράνομες ή και τα δύο.

Στην Ιταλία (όπως και στην Ελλάδα) ακούς, χρόνια τώρα, ιστορίες για τη μικρή ή μεγάλη διαφθορά των πολιτικών. Για διορισμούς συγγενών στα πολιτικά γραφεία. Για αναρίθμητες ευνοϊκές ρυθμίσεις που οι πολιτικοί προωθούν για τους εαυτούς τους ή τους φίλους τους (βλέπε, π.χ, την επιδότηση ενοικίου για υπουργούς και βουλευτές).

Για σακούλες γεμάτες χαρτονομίσματα των 500 ευρώ που προορίζονται για πολιτικούς ή φίλους τους. Για εξωφρενικά ακριβές πολιτικές καμπάνιες με άγνωστους χρηματοδότες. Για πολυτελείς εξοχικές κατοικίες πολιτικών αγορασμένες «κατά σύμπτωση» δίπλα σε κατοικίες βιομηχάνων. Δεν είναι απαραίτητο να είναι όλα αλήθεια. Δεν είναι όμως όλα ψέματα.

Το πρόβλημα δεν περιορίζεται βέβαια στον ευρωπαϊκό Νότο. Στη μετακομμουνιστική Ευρώπη το πράγμα έχει ξεχειλώσει.

Ο Τσέχος πολιτικός επιστήμονας Μίκαλ Κλίμα στο νέο του βιβλίο «Από τον ολοκληρωτισμό στην ελαττωματική δημοκρατία: η ιδιωτικοποίηση και αποικιοποίηση των κομμάτων από αδιαφανείς επιχειρήσεις» υποστηρίζει πως η τσεχική δημοκρατία είναι βαθιά διεφθαρμένη και τα κόμματά της ιδιαίτερα σε περιφερειακό επίπεδο έχουν κυριευθεί από «νονούς» που εκμεταλλεύονται το χρήμα της Ε.Ε. Η διαίρεση μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς είναι πλέον απλώς ένα «λούστρο».

Ας κάνουμε λοιπόν μια ειλικρινή παραδοχή: Οι λαϊκιστές επισημαίνουν προβλήματα που απασχολούν την κοινή γνώμη και το καθιερωμένο πολιτικό σύστημα προσπερνά εύκολα ή, ακόμη χειρότερα, κάποιες φορές δείχνει να ανέχεται. Απλώς, οι λαϊκιστές το κάνουν με λάθος τρόπο και προς τη λάθος κατεύθυνση. Οι υπόλοιποι όμως δεν μπορούμε να μη βλέπουμε τον ελέφαντα μέσα στο δωμάτιο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

Το πρόβλημα της διαφθοράς δεν έχει μόνο ηθική και συμβολική σημασία. Κάνει τη ζωή των πολιτών δυσκολότερη και ακριβότερη και μεγαλώνει τις ανισότητες. Αν σε κάθε δημόσιο έργο το 5%-7% πάει σε μίζες πολιτικών (όπως πρόσφατα ειπώθηκε) τότε καταλαβαίνουμε πώς εκτοξεύεται το κόστος.

Επείγει λοιπόν να δράσουμε. Επείγει η Δημοκρατία να μειώσει το κόστος λειτουργίας της και να περιοριστούν οι προκλητικές αποζημιώσεις και άλλες διευκολύνσεις σε υπουργούς, βουλευτές και συμβούλους. Επείγει να απαγορευτεί η πρόσβαση στην κρατική χρηματοδότηση στα κόμματα που έχουν ιδιωτικές πηγές χρηματοδότησης, έστω και νόμιμες. Όποιος θέλει ιδιωτική υποστήριξη να μην μπορεί να έχει πρόσβαση στο δημόσιο χρήμα.

Το ίδιο να ισχύει για τους βουλευτές. Όποιος θέλει να έχει ιδιωτικές χορηγίες δεν θα πρέπει να λαμβάνει κρατική αποζημίωση. Επείγει επίσης να απαγορευτεί η πρόσληψη ή απόσπαση συγγενών πρώτου ή δεύτερου βαθμού στα βουλευτικά γραφεία. Όποιος χρησιμοποιεί δημόσιους πόρους για προσλήψεις θα πρέπει να το κάνει μόνο μέσω ΑΣΕΠ ή άλλης ανεξάρτητης αρχής. Αλλιώς ας πληρώνει ο ίδιος, όχι οι φορολογούμενοι.

Ο περιορισμός του κόστους δεν αφορά μόνο το δημόσιο χρήμα. Πρέπει να μειωθεί και το κόστος της ιδιωτικής χρηματοδότησης. Στην Ελλάδα, αυτό είναι εφικτό εφόσον μικρύνουν δραματικά οι μεγάλες εκλογικές περιφέρειες ή καταργηθεί, μερικώς έστω, ο σταυρός προτίμησης. Δεν αρκούν όμως αυτά. Πρέπει να τεθεί το ζήτημα του περιορισμού των θητειών των υπουργών και των βουλευτών.

Πόσες γόνιμες θητείες μπορεί να έχει ένας μέσος βουλευτής στη ζωή του; Δύο; Τρεις; Σίγουρα όχι πολύ παραπάνω. Βρίσκω πως ένας τέτοιος περιορισμός είναι καλή ιδέα. Στο κάτω κάτω, η ζωή δεν τελειώνει με την πολιτική.

πηγή: «Η Καθημερινή», 11/03/2018

Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου

Νικόλας Σεβαστάκης, Καθηγητής Τμήματος Πολιτικών Επιστημών, ΑΠΘ

Πριν από δεκαετίες ήταν η κρίση ή η παρακμή του μαρξιστικού σοσιαλισμού που απασχολούσε μια ορισμένη διεθνή δημόσια συζήτηση. Δεν εννοώ εδώ τη συζήτηση στα στενά ακαδημαϊκά πλαίσια αλλά τη σφαίρα όπου εμπλέκονται δημοσιογράφοι, αναλυτές και μέρος της κοινής γνώμης.

Εδώ και κάποια χρόνια οι τίτλοι έχουν αλλάξει. Το θέμα είναι η πτώση, η απόσυρση, η «παρακμή» του δυτικού φιλελευθερισμού ή της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Τα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

βιβλία και τα σχετικά άρθρα είναι δεκάδες ή μάλλον εκατοντάδες. Το ίδιο και οι διαβεβαιώσεις που αποκτούν περισσή δραματικότητα κάθε φορά που σχολιάζουμε ένα εκλογικό αποτέλεσμα, ένα σκάνδαλο ή μια ακόμα πολιτική συμφορά του κόσμου μας.

Η δημοσιότητα όμως έχει μικρή μνήμη. Ξεχνάμε πως η συζήτηση για ένα «τέλος» του φιλελευθερισμού μετράει σχεδόν έναν αιώνα. Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και στη διάρκεια του Μεσοπολέμου ήταν ένα από τα βασικά μοτίβα της κοινωνικής και πολιτικής κριτικής. Η έφοδος των μπολσεβίκων και η νίκη της σοβιετικής Ρωσίας, τα κοινοβουλευτικά και οικονομικά πάθη στη Γερμανία της Βαϊμάρης και η άνοδος των φασισμών και της τότε «επαναστατικής Δεξιάς» έδωσαν αφορμή σε ένα κύμα πένθιμων διαγνώσεων. Τη δεκαετία του '30 γράφονταν πράγματα που έχουν πολύ μεγάλη ομοιότητα (εκφραστική και περιεχομένου) με τα δημοφιλή κείμενα των αντιπάλων της παγκοσμιοποίησης στα δικά μας χρόνια, ειδικά μετά το 2000.

Ο φιλελευθερισμός γινόταν αντιληπτός ως η εξασθενημένη φωνή ενός παλαιάς κοπής μεσοαστικού ατομικισμού. Στην οικονομία ήταν η αφέλεια του «ελεύθερου ανταγωνισμού». Στην πολιτική, η γραφειοκρατική πάρλα που δεν μπορούσε να αποφασίσει σοβαρά ούτε για την ειρήνη ούτε για τον πόλεμο. Στον πολιτισμό κατηγορήθηκε για στενό και χοντροκομμένο ρεαλισμό (από τις μοντερνιστικές πρωτοπορίες), είτε για αποτύπωση της ψυχολογικής «παρακμής» των αστών (από την Αριστερά).

Ένα δεύτερο κύμα ζοφερών διαγνώσεων και ακόμα πιο σκοτεινών προγνώσεων εμφανίστηκε στη σκιά της δεκαετίας του '60 και της πολιτισμικής εξέγερσης των baby boomers. Εδώ, η φιλελεύθερη δημοκρατία παρουσιάστηκε ως μάσκα ενός τυραννικού κομφορμισμού γύρω από τα πάθη της κατανάλωσης. Ταυτίστηκε με την προαστιακή ευημερία των λευκών μεσοαστών, με τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό ή με τον «φетиχισμό του εμπορεύματος». Η σκέψη του '68 έβρισκε στον φιλελευθερισμό είτε την παρωχημένη πίστη στο αυτεξούσιο υποκείμενο είτε έναν ιδεολογικό μηχανισμό που έκρυβε διάφορα τέρατα: την επιδίωξη για απεριόριστη μεγέθυνση, τον ανταγωνιστικό εγωισμό και την αδιαφορία για τα συλλογικά αγαθά.

Τέλος, από τις αρχές της δεκαετίας του '80 η δική μου γενιά ζει με τις συζητήσεις για το τέλος της συνολικής δυτικής μεταφυσικής, μέρος της οποίας ήταν και είναι οι διάφοροι φιλελευθερισμοί. Το μοτίβο ήταν η εξάντληση του φιλελεύθερου Διαφωτισμού και των οικουμενικών κοσμοειδώλων του. Και γρήγορα, εμφανίστηκε η αναφορά στον νεοφιλελευθερισμό που σταδιακά επεκτάθηκε από την κριτική Αριστερά έως την εθνικιστική νέα Δεξιά με τον ισχυρισμό ότι ο φιλελευθερισμός πέθανε

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

«μέσα» (ή εξαιτίας) στον νεοφιλελευθερισμό. Οποιοσδήποτε στοιχειωδώς ενήμερος αναγνώστης δοκιμών και κοινωνικής θεωρίας έχει εντυφλήσει στην απαρτίωση αυτών των κλινικών συμπτωμάτων.

Τι σημαίνουν όμως αυτές οι αναφορές στο παρελθόν; Μήπως ότι δεν υφίσταται θέμα επειδή έχουν υπάρξει κάμποσοι λανθασμένοι και υπερβολικοί συναγερμοί; Μήπως ότι η ζοφερή διάγνωση για τον φιλελευθερισμό είναι απλώς προβολή των επιθυμιών που έχουν οι κατά καιρούς εχθροί του;

Προφανώς και όχι. Δεν υπάρχει πιο λανθασμένη στάση από την αυτο-ικανοποίηση και την εθελούσια τύφλωση. Το έχουμε δει στην κομμουνιστική Αριστερά ή και σε ορισμένες νοσταλγικές των κλασικών της ρούχων εκδοχές σοσιαλδημοκρατίας που πάντα τους φταίνει όσοι τούς ασκούν κριτική. Το παρατηρούμε, συχνά, και σε αυτούς που έχουν μια ρηχά απολογητική στάση για τις αδυναμίες του φιλελευθερισμού.

Εννοώ εδώ με φιλελευθερισμό όχι μια στενή οικονομική πολιτική αλλά ένα πλέγμα αρχών και ρυθμιστικών ιδεών για τη ζωή σε κοινωνίες με ποικιλία αξιών, κοινωνικών συμφερόντων και τρόπων ζωής. Κάτι σαν το αρχιτεκτονικό σχέδιο μέσα στο οποίο μπορεί κάποιος να στεγάσει είτε την επιθυμία του για χρηματικές αξίες, είτε την κλίση του σε άλλες μορφές αυτοπραγμάτωσης, είτε την αγωνία του για τα δημόσια και πολιτικά πράγματα. Με άλλα λόγια, ένας φιλελευθερισμός που έχει επίγνωση των ιστορικών και διανοητικών του κενών και ελλειμμάτων: γι' αυτό και αποκτά με τον χρόνο μια ισχυρότερη ρεπουμπλικανική διάσταση και αρχίζει πια να παίρνει αποστάσεις από τις «πολιτικές της ταυτότητας» που κατακερματίζουν και φτιάχνουν αποξενωμένες κοινότητες θυματοποίησης.

Έχοντας, επίσης, συνείδηση ότι δεν υπάρχει κουλτούρα εύρωστης ατομικότητας χωρίς κάποια μορφή κοινωνικής ασφάλειας και προστασίας των ευάλωτων ανθρώπων. Ένας «ατομικισμός» που περιτριγυρίζεται από χιλιάδες επιδοματούχους και ημίανερους των mini-jobs είναι παρωδία. Και φυσικά, φιλελεύθερη δημοκρατία χωρίς έννομη πολιτεία μετατρέπεται απλώς σε παζάρι δικαιωμάτων και σκόρπιων επιθυμιών. Ασυναίσθητα καταφεύγω με τη σειρά μου σε μια επιθυμητή εικόνα, αλλά αυτό δεν μπορείς να το αποφύγεις.

Πρέπει να παραδεχθούμε πως οι ριζοσπάστες περιφρονητές του φιλελευθερισμού είχαν καταλάβει τα τρωτά του σημεία: έναν αφελή (συχνά) οικονομισμό και μια, εξίσου προβληματική, ροπή πολλών φιλελευθέρων να υποτιμούν την ισχύ των συλλογικών παθών και τις μορφές πίστης που δεν «εξηγούνται λογικά». Την τάση τους να σοκάρονται απέναντι στην έλλειψη «κοινής λογικής» και την αδυναμία τους να κατανοήσουν τη βία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Τι είναι η οπισθοδρόμηση του Κράτους Δικαίου;», Kim Lane Scheppele – Laurent Pech
- «Η αλλαγή του Συντάγματος, όροι και προϋποθέσεις», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Σύνταγμα χωρίς ιστορική μνήμη δεν υπάρχει», Ευάγγελος Βενιζέλος
- «Αναθεώρηση του Συντάγματος: 5+1 προτάσεις για τα βασικά», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Ποια συνταγματική αναθεώρηση;», Γιώργος Σωτηρέλης
- «Οι συμπληγάδες της αναθεώρησης», Νίκος Παπασπύρου
- «Κάθε Βουλή είναι αναθεωρητική», Πέτρος Παραράς
- «Η ποινική αντιμετώπιση των υπουργών», Θεόδωρος Φορτσάκης
- «Η ειδική προανακριτική επιτροπή της Βουλής για την υπόθεση “Novartis” και ο φυσικός δικαστής», Χαράλαμπος Τσιλιώτης
- «Ελληνοχριστιανικό Σύνταγμα;», Ακρίτας Καϊδατζής
- «Δωρητές οργάνων από προεπιλογή ή από επιλογή;», Αντώνης Καραμπατζός
- «Καμία χώρα δεν είναι ασφαλής», Steven Levitsky
- «Έχουν άδικο σε όλα οι λαϊκιστές;», Νίκος Μαραντζίδης
- «Ο φιλελευθερισμός και τα αγγελτήρια θανάτου», Νικόλας Σεβαστάκης

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Βραβείο «Δημήτρης Τσάτσος»,

Απονομή του βραβείου «Δημήτρης Τσάτσος» στις 14 Απριλίου 2018, Πανεπιστήμιο Hagen, Γερμανία

cecl.gr
Επικοινωνία: centre@cecl.gr

στην Ιστορία. Τώρα που ένας νέος αντιφιλελευθερισμός μιλάει στο όνομα της εθνικής ταυτότητας και του λαού εναντίον του «κοσμοπολιτισμού των ελίτ» ξαναβρίσκουμε το ίδιο πρόβλημα. Και οι αποκρίσεις σε αυτό το πρόβλημα από την πλευρά των ηγετικών κύκλων της Δύσης είναι λειψές, αν όχι ανύπαρκτες. Όπως είναι ντροπιαστική η συνθηκολόγηση της Δύσης με εκείνους που τηρούν τα προσχήματα της εκλογικής διαδικασίας χτίζοντας αυταρχικές αυτοκρατορίες και κράτη.

Παρ' όλα αυτά, η έξωση του φιλελευθερισμού από τον κόσμο μας θα είχε τεράστιο ηθικό και πολιτικό κόστος. Όσο και αν αλλάζουν η καθημερινή εμπειρία, η πολιτική τάξη, οι αγορές και οι τεχνολογίες, το αρχιτεκτονικό πολιτικό σχέδιο μοιάζει ακόμα αξεπέραστο. Οι ρυθμιστικές ιδέες της φιλελεύθερης δημοκρατίας είναι το πεδίο μας στο οποίο βρίσκουν ακόμα θέση οι δημόσιες αγωνίες μας για το «τέλος του κόσμου όπως τον ξέραμε», όπως τραγουδούσαν οι REM το μακρινό 1987.

πηγή: «το Βήμα», 18/03/2018

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Βραβείο «Δημήτρης Τσάτσος»

Σάββατο 14 Απριλίου 2018, στο Πανεπιστήμιο Hagen, Γερμανία

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου και το Dimitris-Tsatsos-Institut für Europäische Verfassungswissenschaften (Πανεπιστήμιο Hagen - Γερμανία), έχουν θεσμοθετήσει από το 2012 το **Βραβείο «Δημήτρης Τσάτσος»**, που απονέμεται σε εξέχουσες προσωπικότητες με ιδιαίτερη προσφορά στο πεδίο των Ευρωπαϊκών Συνταγματικών Επιστημών.

Το βραβείο απονεμήθηκε για πρώτη φορά στην Αθήνα, στον Καθηγητή Βασίλειο Σκουρή, τ. Πρόεδρο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη δεύτερη φορά στη Γερμανία, στον Καθηγητή Íñigo Méndez de Vigo y Montojo, Υπουργό Παιδείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού της Ισπανίας και τη τρίτη φορά στον τέως πρόεδρο της Ιταλικής Δημοκρατίας Giorgio Napolitano.

Φέτος το βραβείο θα απονεμηθεί στον Καθηγητή Wolfgang Reinhard. Η εκδήλωση θα λάβει χώρα το Σάββατο 14 Απριλίου 2018 και ώρα 09.00πμ στο Πανεπιστήμιο Hagen στη Γερμανία.

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Προγράμματα

- Judging the Charter (Εφαρμόζοντας το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ) - Επιμορφωτικά εργαστήρια για δικαστές επί ειδικών θεμάτων της εφαρμογής του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στη δικαστική πρακτική

Εκδηλώσεις

- Εκδήλωση με θέμα το βιβλίο του Michel Troper «Το Σύνταγμα και ο νομικός ρεαλισμός» Εκδοτική σειρά Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου: «Σύγχρονοι Στοχαστές για τη Δημοκρατία και το Σύνταγμα», (Εισαγωγή-μετάφραση: Γιώργος Καραβοκύρης, Αθήνα 2018), 20 Απριλίου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης
- «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση», Διήμερο Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου με τη Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 3-4 Μαΐου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

Προγράμματα

- Judging the Charter (Εφαρμόζοντας το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ) - Επιμορφωτικά εργαστήρια για δικαστές επί ειδικών θεμάτων της εφαρμογής του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στη δικαστική πρακτική

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού πραγματοποιεί σειρά εκπαιδευτικών εργαστηρίων για δικαστές επί ειδικών θεμάτων εφαρμογής του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στη δικαστική πρακτική, στις 19 Απριλίου στην Περιφέρεια Κοζάνης και στις 10 και 11 Μαΐου στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών στη Θεσσαλονίκη.

Η καινοτομία των εργαστηρίων είναι η έμφαση στην πρακτική προσέγγιση του θέματος, υιοθετώντας διαδραστικό χαρακτήρα με ενεργητική συμμετοχή των συμμετεχόντων σε ομάδες μελέτης περιπτώσεων.

Τα εργαστήρια πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του έργου «Εφαρμόζοντας το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ στη δικαστική πρακτική» (“Judging the Charter”), το οποίο υλοποιείται με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε συνεργασία με το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Δικαιοσύνης της Αυστρίας, το Ινστιτούτο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Ludwig Boltzmann της Αυστρίας, τον Συνήγορο του Πολίτη της Κροατίας και το Ινστιτούτο Διεθνών Νομικών Σπουδών της Ιταλίας. Κύριος στόχος του έργου είναι η ενίσχυση των γνώσεων και των δεξιοτήτων των δικαστών για την εφαρμογή του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη δικαστική πρακτική. Το έργο αναμένεται να ωφελήσει μεγάλο αριθμό δικαστών και άλλων νομικών επαγγελματιών, ερευνητών και εκπροσώπων ΜΚΟ σχετικών με το αντικείμενο.

Αν ενδιαφέρεστε για συμμετοχή στο πρόγραμμα ή για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να επικοινωνήσετε με την Εκτελεστική Διευθύντρια του Ιδρύματος Τσάτσου κυρία Μαρία Μουσμώτη (centre@cecl.gr)

Εκδηλώσεις

- Εκδήλωση με θέμα το βιβλίο του Michel Troper «Το Σύνταγμα και ο νομικός ρεαλισμός» 20 Απριλίου 2018, στον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου διοργανώνει δημόσια συζήτηση – εκδήλωση με θέμα το βιβλίο του Michel Troper «Το Σύνταγμα και ο νομικός ρεαλισμός»

cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- Εκδήλωση με θέμα το βιβλίο του Michel Troper «Το Σύνταγμα και ο νομικός ρεαλισμός» Εκδοτική σειρά Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου: «Σύγχρονοι Στοχαστές για τη Δημοκρατία και το Σύνταγμα», (Εισαγωγή-μετάφραση: Γιώργος Καραβοκύρης, Αθήνα 2018), 20 Απριλίου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης
- «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση», Διήμερο Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου με τη Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 3-4 Μαΐου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

Εκδοτική σειρά Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου: «Σύγχρονοι Στοχαστές για τη Δημοκρατία και το Σύνταγμα», (Εισαγωγή-μετάφραση: Γιώργος Καραβοκύρης, Αθήνα 2018), την Παρασκευή 20 Απριλίου 2018 και ώρα 18:00, στον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης, (Συνεδριακό Κέντρο Τράπεζας Πειραιώς, Κατούνη 14).

Ομιλητές

Ιφιγένεια Καμτσίδου, Αν. Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου Νομικής ΑΠΘ

Γιώργος Καραβοκύρης, Επικ. Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου Νομικής ΑΠΘ

Ανδρέας Τάκης, Επικ. Καθηγητής Φιλοσοφίας του Δικαίου Νομικής ΑΠΘ

Θωμάς Ψήμματος, Υποψ. Διδάκτορας Νομικής ΑΠΘ

● Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση

3 και 4 Μαΐου 2018, στον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου και η Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Λευκωσίας διοργανώνουν διήμερο συνέδριο με θέμα «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση» στον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ:

Πέμπτη, 3 Μαΐου

16:00-17:00 Εγγραφή στο συνέδριο

17:00-17:30 Έναρξη – Εισαγωγικές ομιλίες

- Καθηγητής Αχιλλεύς Αμιλιανίδης, Κοσμήτορας Νομικής Σχολής

Πανεπιστημίου Λευκωσίας

- Καθηγητής Ξενοφών Κοντιάδης, Πρόεδρος Ιδρύματος Τσάτσου

- Εκπρόσωποι πολιτικών κομμάτων

17:30-19:00 1ο τραπέζι:

Πώς επηρέασαν τα Μνημόνια τη δημόσια διοίκηση; Συντονισμός: Ισμήνη Κριάρη, Πρύτανης Παντείου Πανεπιστημίου

- Σπύρος Βλαχόπουλος, Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.

«Το πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων στην εποχή των μνημονίων»

- Γιώργος Κέντας, Αναπληρωτής Καθηγητής, Συντονιστής Μεταπτυχιακού Προγράμματος στη Δημόσια Διοίκηση Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση», Διήμερο Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου με τη Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 3-4 Μαΐου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

«Η πρόκληση για στρατηγικό σχεδιασμό στη Κυπριακή Δημόσια Διοίκηση: πέντε χρόνια μετά την κρίση»

- Βασίλης Κονδύλης, Επίκουρος Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών.

«Ο θεσμός των Ανεξαρτήτων Διοικητικών Αρχών και τα Μνημόνια»

- Σταυρούλα Κτιστάκη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου, Πάρεδρος ΣΤΕ.

«Η κρίση ως ευκαιρία για μία νέα διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού στη Δημόσια Διοίκηση»

19:00-20:30 2ο τραπέζι: Οι Ανεξάρτητες αρχές μετά την κρίση

Συντονισμός: Κωνσταντίνος Μενουδάκος, επίτ. Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας, Πρόεδρος Αρχής

Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

- Χαράλαμπος Ανθόπουλος, Καθηγητής Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, Μέλος ΑΠΔΠΧ. *«Ανεξάρτητες Αρχές και πολιτική ευθύνη»*

- Αλέξανδρος Οικονόμου, Ειδικός Επιστήμονας ΕΣΡ.

«Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης: σε αναζήτηση της ανεξάρτητης αρχής»

- Αθανάσιος Παπαϊωάννου, Αντιπρόεδρος ΑΣΕΠ,

«Ζητήματα ανεξαρτησίας και αποτελεσματικότητας των ανεξάρτητων αρχών»

- Χρήστος Παπαστυλιανός, Επίκουρος Καθηγητής Νομικής Σχολής Παν. Λευκωσίας.

«Ο Ρόλος των Ανεξάρτητων Αρχών ως θεσμικών αντίβαρων και το κράτος Δικαίου στη “δίνη” της οικονομικής και πολιτικής κρίσης των τελευταίων ετών»

Παρασκευή, 4 Μαΐου

16:00-17:30 3ο τραπέζι: Δημόσια διοίκηση και ευρωπαϊκή οικονομική διακυβέρνηση

Συντονισμός: Ναπολέων Μαραβέγιας, Αναπληρωτής

Πρύτανη Πανεπιστημίου Αθηνών

- Ανδρέας Θεοφάνους, Καθηγητής, Πρόεδρος Τμήματος Πολιτικών Επιστημών και Διακυβέρνησης Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

«Οι βασικοί πυλώνες της Ευρωζώνης και οι προεκτάσεις για τη δημόσια πολιτική»

- Ιωάννης Σαρμάς, Αντιπρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου.

«Ενα σύγχρονο Ελεγκτικό Συνέδριο, ακρογωνιαίος λίθος για την επιτυχία των διοικητικών μεταρρυθμίσεων που γίνονται και που θα γίνουν»

- Γιάννης Τασόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών.

«Αυστηρή Αιρεσιμότητα και Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση: Οι συνταγματικές όψεις των εθνικών υποχρεώσεων»

17:30-19:00 4ο τραπέζι: Η κοινωνική διοίκηση μετά την κρίση

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- «Η Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση», Διήμερο Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου με τη Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Λευκωσίας, 3-4 Μαΐου 2018, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

Νέες εκδόσεις

- **Ξενοφών Κοντιάδης**, «Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ.

Συντονισμός: Γιάννης Κυριόπουλος, Ομότιμος Καθηγητής ΕΣΔΥ

- Χαράλαμπος Οικονόμου, Αναπληρωτής Καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου

«Οι άτυπες πληρωμές στον τομέα της υγείας ως μείζον ζήτημα αποτελεσματικότητας της κοινωνικής διοίκησης στην Ελλάδα»

- Νίκος Πολύζος, Καθηγητής Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

«Η διοίκηση υπηρεσιών υγείας μετά την κρίση»

- Αικατερίνη Ρωξάνα, Πάρεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας

«Κοινωνικά δικαιώματα- κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα μετά την κρίση: πρόσφατα πορίσματα και προτάσεις των αρμοδίων διεθνών οργανισμών»

- Οδυσσέας Χρίστου, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Λευκωσίας

«Δημοσιονομική Αναπροσαρμογή και Κοινωνική Πολιτική του Μετά την Κρίση Κυπριακού Κράτους»

19:00-20:30 Στρογγυλό Τραπέζι:

Ποιες μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση μετά την κρίση;

Συντονισμός: Αθανάσιος Ράντος, Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας

- Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, Κοσμήτορας Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Λευκωσίας

- Γιώργος Γεραπετρίτης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

- Βασίλειος Κέφης, Κοσμήτορας Σχολής Επιστημών Οικονομίας και Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου

- Ξενοφών Κοντιάδης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου, Πρόεδρος Ιδρύματος Τσάτσου

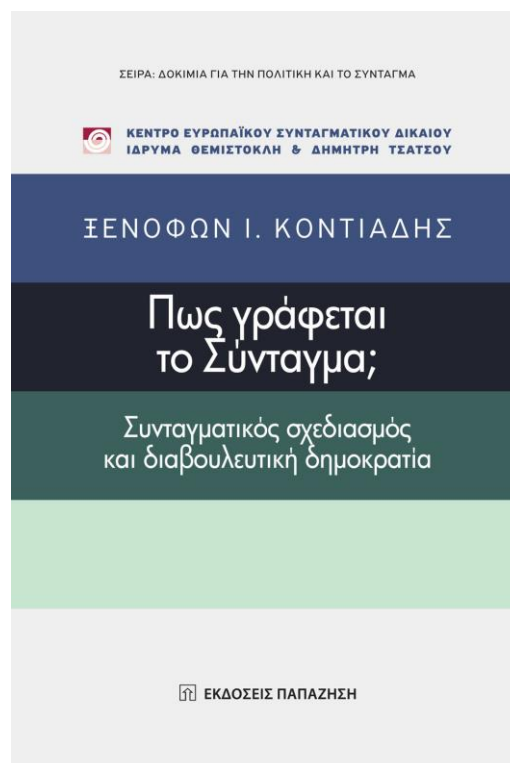
Νέες εκδόσεις

- **Ξενοφών Κοντιάδης**, «Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία», Σειρά του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου «Δοκίμια για την πολιτική και το Σύνταγμα», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ.

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Νέες εκδόσεις

- **Ξενοφών Κοντιάδης**, «Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ.

Κυκλοφόρησε ο πέμπτος τόμος της Σειράς του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου «Δοκίμια για την πολιτική και το Σύνταγμα»

«Η συνταγματική νομοθέτηση δεν (πρέπει να) αποτελεί υπόθεση αποκλειστικά της πολιτικής τάξης. Στις σύγχρονες πλουραλιστικές δημοκρατίες είναι καίριας σημασίας η εμπλοκή των πολιτών στη διαδικασία παραγωγής του Συντάγματος.

Αυτό δεν σημαίνει ωστόσο ότι οι θεσμοί λαϊκής συμμετοχής στη συνταγματική νομοθέτηση στερούνται δυσχερειών και κινδύνων, τόσο ως προς την ενδεχόμενη χειραγώγηση των πολιτών, με την εκδήλωση φαινομένων συνταγματικού λαϊκισμού, όσο και ως προς τη θέσπιση ρυθμίσεων που εμφανίζονται ελκυστικές, όμως ενδέχεται να αποδειχθούν προβληματικές.

Η συνταγματική νομοθέτηση είναι μια εξαιρετικά σοβαρή υπόθεση. Για να οδηγήσει σε επιτυχές αποτέλεσμα απαιτείται η σύμπραξη της πολιτικής τάξης με την κοινωνία πολιτών και με την επιστημονική κοινότητα. Πρωτίστως, απαιτείται να αποσαφηνιστεί η διαδικασία, οι αρχές, η μέθοδος, τα στάδια και τα κριτήρια της συνταγματικής νομοθέτησης.

Η ανεύρεση του βέλτιστου περιεχομένου του Συντάγματος δεν αποτελεί αμιγώς πολιτική ύλη, όπου αρκεί να αποσαφηνιστούν οι ουσιαστικοί και διαδικαστικοί φραγμοί της αναθεώρησης του Συντάγματος για να αποφασιστούν οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις. Αντίθετα, προϋποθέτει τη διαμόρφωση κανόνων και μεθοδολογικών εργαλείων που θα καθοδηγήσουν τον αναθεωρητικό νομοθέτη κατά τον

cecl.gr

Επικοινωνία: centre@cecl.gr

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Νέες εκδόσεις

- **Ξενοφών Κοντιάδης**, «Πώς γράφεται το Σύνταγμα; Συνταγματικός σχεδιασμός και διαβουλευτική δημοκρατία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2018, 334 σελ.

σχεδιασμό του Συντάγματος.

Επιπλέον, είναι κρίσιμο να διευρυνθεί ο κύκλος των εμπλεκόμενων στη συνταγματική νομοθέτηση, προσδιορίζοντας ωστόσο με σαφήνεια τις διαδικασίες και τον ρόλο κάθε δρώντος υποκειμένου.»

(Από το οπισθόφυλλο του βιβλίου)